

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Matěj Šach

**Důvěra mezi státy a princip vzájemné
důvěry v mezinárodním právu**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Věra Honusková, Ph.D.

Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. 8. 2017

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Matěj Šach

V Praze dne 31. 8. 2017

Děkuji paní JUDr. Věře Honuskové, Ph.D. za její ochotu a za pomoc se zpracováním mé diplomové práce. Zároveň děkuji své rodině a svým přátelům za to, že mě v mém úsilí tak podporovali.

ÚVOD.....	1
1. DŮVĚRA A DŮVĚRYHODNOST	3
1.1 <i>Definice.....</i>	3
1.2 <i>Fungování důvěry v psychologii a sociologii.....</i>	4
1.3 <i>Důvěra a informace</i>	5
1.4 <i>Vzájemná důvěra</i>	6
2. PRINCIP VZÁJEMNÉ DŮVĚRY V MEZINÁRODNÍM PRÁVU.....	9
2.1 ÚVOD.....	9
2.1.1 <i>Prostor svobody, bezpečnosti a práva</i>	9
2.1.2 <i>Princip vzájemné důvěry.....</i>	10
2.2 BEZPEČNÉ ZEMĚ A DUBLINSKÝ SYSTÉM.....	10
2.2.1 <i>Pojem „bezpečná země“</i>	10
2.2.2 <i>Bezpečné třetí země.....</i>	11
2.2.3 <i>Dublinský systém</i>	12
2.2.4 <i>Rozhodnutí ESLP v případě M. S. S. proti Belgii a Řecku</i>	14
2.2.5 <i>Zánik principu vzájemné důvěry</i>	15
2.2.6 <i>Princip vzájemné důvěry a azylové právo</i>	16
2.3 PRINCIP VZÁJEMNÉ DŮVĚRY V MEZINÁRODNÍM PRÁVU.....	17
2.3.1 <i>Obecná definice principu vzájemné důvěry</i>	17
2.3.2 <i>Princip vzájemné důvěry a bezpečné třetí země</i>	18
2.3.3 <i>Důvěra mezi státy</i>	19
3. OPATŘENÍ PRO POSÍLENÍ DŮVĚRY.....	21
3.1 ÚVOD.....	21
3.1.1 <i>Prevence konfliktů</i>	21
3.1.2 <i>Důvěra a řešení konfliktů.....</i>	22
3.1.3 <i>Historie opatření pro posílení důvěry.....</i>	23
3.1.4 <i>Definice.....</i>	25
3.2 CONFIDENCE BUILDING MEASURES (CBMs).....	26
3.2.1 <i>Úvod.....</i>	26

3.2.2	<i>Definice</i>	27
3.2.3	<i>Dělení nástrojů CBMs</i>	28
3.2.4	<i>CBMs a Evropská Unie</i>	29
3.3	CONFIDENCE AND SECURITY BUILDING MEASURES	29
3.3.1	<i>Definice</i>	29
3.3.2	<i>Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě</i>	30
3.3.3	<i>Vídeňský dokument</i>	31
3.3.4	<i>CSBMs v ukrajinsko-ruské krizi</i>	32
3.3.5	<i>Připravované změny Vídeňského dokumentu pro rok 2016</i>	34
3.3.6	<i>Vyhodnocení aplikace CSBMs v ukrajinsko-ruském konfliktu</i>	35
3.4	OPATŘENÍ PRO POSÍLENÍ DŮVĚRY A DŮVĚRA MEZI STÁTY	37
3.4.1	<i>Důvěryhodnost a opatření pro posílení důvěry</i>	37
3.4.2	<i>Opatření pro posílení důvěry přímá a nepřímá</i>	38
4.	DŮVĚRA A DŮVĚRYHODNOST V KONTEXTU DODRŽOVÁNÍ	
	MEZINÁRODNÍHO PRÁVA	40
4.1	ÚVOD.....	40
4.2	MODELÝ RACIONÁLNÍHO ČINITELE	41
4.2.1	<i>Úvod</i>	41
4.2.2	<i>Realismus – dodržování mezinárodního práva jako „shoda okolností“</i>	41
4.2.3	<i>Institucionalismus - dodržování mezinárodního práva jako „strategie“</i>	42
4.2.4	<i>Liberalismus - dodržování mezinárodního práva jako „vedlejší produkt domácí politiky“</i>	43
4.2.5	<i>Racionalita států v modelech racionálního činitele</i>	44
4.3	NORMATIVNÍ TEORIE.....	45
4.3.1	<i>Úvod</i>	45
4.3.2	<i>Model řízení</i>	45
4.3.3	<i>Model spravedlnosti</i>	46
4.3.4	<i>Model mezinárodních právních procesů</i>	47
4.4	REPUTACE A DŮVĚRYHODNOST V MEZINÁRODNÍM PRÁVU	48

4.4.1 Poškození reputace	48
4.4.2 Důvěryhodnost	49
4.4.3 Důvěryhodnost států a dodržování mezinárodního práva.....	50
4.4.4 Důvěryhodnost, reputace a trhy	52
5. DŮVĚRA A SPOLUPRÁCE MEZI STÁTY	55
5.1 SPOLUPRÁCE A DŮVĚRA	55
5.2 VÝHODNOST SPOLUPRÁCE	56
5.3 SOFT LAW A DŮVĚRA MEZI STÁTY	57
6. ZÁVĚR	59
6.1 PRINCIP VZÁJEMNÉ DŮVĚRY V MEZINÁRODNÍM PRÁVU	59
6.2 OPATŘENÍ PRO POSÍLENÍ DŮVĚRY	60
6.3 ZTRÁTA DŮVĚRYHODNOSTI V MEZINÁRODNÍM PRÁVU	60
6.4 DŮVĚRA A SPOLUPRÁCE MEZI STÁTY	61
POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA	62
SEZNAM ZKRATEK	72
RÉSUMÉ	73
ABSTRACT.....	74
KLÍČOVÁ SLOVA	76
KEYWORDS.....	76

Úvod

Cílem této práce je analyzovat fenomén důvěry mezi státy a jeho aplikaci v mezinárodním právu. Nejvýznamnějšími oblastmi, kde se pojem důvěra v mezinárodním právu používá, je princip vzájemné důvěry a opatření pro posílení důvěry. Podstatný je také vliv důvěry mezi státy v otázce dodržování mezinárodního práva.

Toto téma jsem si zvolil, jelikož se domnívám, že mu v odborné literatuře nebyla doposud věnována patřičná pozornost. Pojem důvěry je sice relativně často v souvislosti s mezinárodním právem zmiňován a v několika případech, jak bude z této práce zřejmé, je důvěra v mezinárodním právu dokonce přímo aplikována, avšak obecně se na ni pohlíží spíše jako na pojem, který není třeba dále vyjasňovat. Mojí snahou v této práci je představit fenomén důvěry v kontextu mezinárodního práva v celé jeho šíři.

Důvěra a mezinárodní právo jsou pojmy, které vytvářejí zajímavou kombinaci, přestože spolu na první pohled ne zcela souvisí. Jedním z pozoruhodných zjištění této práce je, kolik oblastí důvěra v mezinárodním právu ovlivňuje. Důvěra mezi státy může vést k ukončení sporů či válek, k dodržování mezinárodního práva nebo k rychlejší a spolehlivější spolupráci mezi státy.

Práce je členěna do pěti kapitol. V první kapitole této práce definuji základní pojmy důvěra a důvěryhodnost, které jsou důležité pro tuto práci. Používám zde především deskriptivní postup na základě rešerše odborné literatury.

Druhá kapitola je postavena na analýze odborné literatury a judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen ESLP). Zaměřuji se zde na použití principu vzájemné důvěry v mezinárodním právu, jeho klady a zápory a možné aplikace. Vycházím z jeho použití v evropském právu jako subsystému mezinárodního práva a představuji jej na příkladu jeho užití v azylovém právu. Podstatným tématem této kapitoly je koncept bezpečných zemí, který s principem vzájemné důvěry bezprostředně souvisí. Problematiku přibližuji na rozhodnutí ESLP v případě M. S. S. proti Belgii a Řecku.

Ve třetí kapitole je mojí snahou zjistit, jak důvěra mezi státy vzniká a jaké právní prostředky se k tomu používají. Opatření pro posílení důvěry jsou stěžejním tématem

této kapitoly. Zaujala mě jako jeden z doposud nepříliš zkoumaných institutů mezinárodního práva, který s důvěrou přímo pracuje. Kromě otázky vytváření a posilování důvěry navozují opatření pro posílení důvěry mnoho dalších otázek, které se týkají spolupráce států a dodržování mezinárodního práva. Ve třetí kapitole o opatřeních pro posílení důvěry používám historický výzkum v kombinaci s analýzou právních dokumentů. V závěru kapitoly aplikuji získané právní poznatky na současné dění.

Čtvrtou kapitolu jsem pojal především jako analýzu a evaluaci poznatků z odborné literatury s následným vlastním příspěvkem ke zkoumanému tématu. Tím tématem je dodržování mezinárodního práva. Hlavní otázkou je zda riziko ztráty důvěryhodnosti ovlivňuje dodržování mezinárodního práva. S tím souvisí také otázka, nakolik důvěra v ostatní státy a důvěryhodnost států mohou ovlivňovat rozhodnutí států zavazovat se v rámci mezinárodního práva.

V páté kapitole stručně analyzuji problematiku spolupráce mezi státy v kontextu důvěry a mezinárodního práva. Rozebírám zde potřebnost důvěry pro spolupráci a výhodnost spolupráce mezi státy. Též se zde zaobírám myšlenkou vzniku celoplanetárního systému a souvislostmi mezi důvěrou a soft law.

Ve své práci též používám multidisciplinární přístup, jelikož zvolené téma zasahuje do mnoha společenskovedních oborů. V diplomové práci jsou tak místy užity poznatky z oborů psychologie, sociologie, mezinárodních vztahů a mezinárodní politiky. Díky tomuto mimoprávnímu přesahu může má práce nabídnout nové úhly pohledu na zkoumanou právní problematiku. Jak píše Higgins: „*Sociální procesy, na které odkazuje pojem právo, zahrnují mnoho dalšího kromě norem.*“¹

¹ HIGGINS, R. *Problems and Process: International Law and How We Use It*. Clarendon Press, 1995. ISBN 9780198764106, str. 2

1. Důvěra a důvěryhodnost

1.1 Definice

Pro účely této diplomové práce je nezbytné definovat dva základní pojmy, se kterými budu pracovat. Jsou jimi důvěra a důvěryhodnost. Vymezení a definování těchto pojmů je nezbytné, jelikož na nich tato práce stojí a bývají často zaměňovány.² Vzhledem k tomu, že k vypracování této práce byly použity zdroje především v anglickém jazyce, považuji za účelné definovat tyto pojmy i z pohledu tohoto jazyka.

Důvěra (angl. „*trust*“) je podle oxfordského slovníku „*pevná víra ve spolehlivost, pravdomluvnost resp. pravdivost nebo schopnost nějaké osoby nebo věci.*“³ Termín „*confidence*“, u nás též překládaný jako důvěra, je vymezen jako duševní postoj založený na důvěře nebo spoléhání na osobu nebo věc.⁴

Jak vyplývá z první definice, důvěru je možné rozdělit na důvěru v motivaci, že někdo bude nějak jednat, a na důvěru ve schopnost jedince jednat určitým způsobem. Rozdíl mezi těmito typy důvěry přibližuje Russell Hardin ve své knize *Trust and Trustworthiness*: „*Nemusíš mi věřit, že tě dostanu bezpečně na vrchol Mount Everestu a zpět, i když tě přesvědčím, že mám tu nejlepší vůli tak učinit.*“⁵ Pro účely této práce budu pracovat pouze s důvěrou z hlediska motivace.

Druhý termín důvěryhodnost (angl. „*trustworthiness*“) jak v českém, tak anglickém slova smyslu znamená vlastnost, stav nebo skutečnost, kdy je jedinec považován za hodného důvěry, a lze se na něj tudíž spolehnout. Jako termín nejen

² HARDIN, Russell. *Trust and trustworthiness*. New York: Russell Sage Foundation, 2002. Russell Sage Foundation series on trust., str. 29.

³ V originále: „*Firm belief in the reliability, truth, or ability of someone or something; confidence or faith in a person or thing, or in an attribute of a person or thing.*” Oxford Dictionaries [online]. [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/trust>

⁴ The mental attitude of trusting in or relying on a person or thing; firm trust, reliance, faith. Oxford Dictionaries [online]. [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/confidence>

⁵ HARDIN, Russell. *Trust and trustworthiness*, op. cit., str. 7.

etymologicky, ale i významově odvozený z důvěry je důvěryhodnost stěžejním pojmem této práce.

Vztah mezi důvěrou a důvěryhodností je klíčový pro pochopení rozdílu mezi těmito pojmy. Důvěryhodnost je vlastnost, která je odvozená od očekávání ostatních, její míra je dána důvěrou ostatních v daný subjekt. Zatímco tedy důvěryhodnost je vlastnost, důvěra je duševní postoj či přesvědčení.

1.2 Fungování důvěry v psychologii a sociologii

Důvěru jako duševní postoj není možné změřit.⁶ Není možné si též vybrat, komu nebo čemu budeme důvěřovat. Je možné si však zvolit, že budeme důvěryhodní, abychom podnítli ostatní ke spolupráci s námi.⁷

To, nakolik někomu důvěřujeme či nedůvěřujeme, se vždy váže na konkrétní situaci a vztah. Jedná se (stejně jako u důvěryhodnosti) o pojem relativní, nikoliv absolutní.

Hardin důvěru definuje jako vzájemně se zahrnující zájmy. Jinými slovy já ti důvěřuji, protože tvůj zájem obsahuje můj, resp. ty máš zájem na naplnění mé důvěry v tebe, proto ti důvěřuji. Někomu tudíž důvěřujeme, pokud věříme, že je v jeho zájmu být důvěryhodný.⁸

Zájmem (angl. „*interest*“) je zde míněn užitek nebo přínos pro subjekt, který je ve vztahu důvěry. Tento pojem bude v tomto významu dále používán v mnoha kontextech, jelikož propojuje koncept důvěry a mezinárodní právo.

⁶ BILDER, Richard. The Role of Trust in International Law. *SSRN Electronic Journal* [online] [cit. 2017-06-12]. DOI: 10.2139/ssrn.912741. ISSN 15565068. Dostupné z: <http://www.ssrn.com/abstract=912741>, str. 13.

⁷ HARDIN, Russell. *Trust and trustworthiness*, op. cit., str. 6.

⁸ HARDIN, Russell. *Trust and trustworthiness*, op. cit., str. 3 a 13.

1.3 Důvěra a informace

S důvěrou a důvěryhodností neoddělitelně souvisí termín informace, tj. fakta, ať už poskytnutá, nebo naučená o někom nebo o něčem.⁹

Jednání na základě důvěry je jednáním s nedokonalými informacemi. Nemáme-li dostatek informací o záměrech druhého, musíme věřit tomu, že má zájem na tom, aby nezklamal naši důvěru.

Nedokonalé informace, na základě kterých jednáme, vytváří riziko, že naše důvěra bude zrazena. Důvěřováním se tedy vědomě stavíme do zranitelné pozice, ve které přejímáme určitou míru rizika, že druhá strana naší důvěru zradí.¹⁰

Existence rizika zrady je však stěžejní pro existenci samotné důvěry. Jak píše Gambetta, pro důvěru je nezbytná možnost ji zradit.¹¹ Pokud není možné se odchýlit od očekávaného jednání, a zradit tak vloženou důvěru, pak není možné mluvit o jednání na základě důvěry.

Důvěra je tudíž psychologický prostředek, pomocí něhož zvládáme risk zahrnutý ve spolupráci a dalších mezilidských vztazích.¹²

Podstatné pro pochopení celého konceptu je vztah informací, rizika a důvěry. Jak již bylo řečeno, jednání na základě nedokonalých informací je jednání s rizikem,

⁹ Oxford Dictionaries [online]. [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/information>

¹⁰ J. A. MASON, Simon a Matthias SIEGFRIED. *Confidence Building Measures (CBMs) in Peace Processes: A handbook for AU practitioners*. Volume 1. African Union (AU) & Centre for Humanitarian Dialogue (HD Centre): Peace and Security Department African Union Commission, 2013, str. 60. Dostupné na: http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/AU_Handbook_Confidence_Building_Measures.pdf

¹¹ GAMBETTA, Diego. Can we trust? *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations* [online]. Department of Sociology, University of Oxford, 2000, s. 213-237 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.sociology.ox.ac.uk/papers/gambetta213-237.pdf>

¹² BILDER, Richard. The Role of Trust in International Law, op. cit. str 2.

kteřé je postavené na důvěře. Nedostatek informací může vytvářet nedůvěru, avšak jejich dostatek nezbytně nezvyšuje míru důvěry v daný subjekt.

Pokud disponujeme dostatkem informací, neznamená to, že jednáme na základě důvěry, ale jednáme na základě těchto informací. Shromažďováním informací tudíž dochází spíše k eliminaci rizik, nežli k vytváření důvěry.

Domnívám se však, že jednostranný i vzájemný proces předávání informací může důvěru vytvářet. Vytváření důvěry mezi státy a její posilování bude rozebráno ve 3. kapitole u konceptu opatření pro posílení důvěry.

1.4 Vzájemná důvěra

Vzájemná důvěra je reciproční vztah, ve kterém je každá ze stran závislá na důvěryhodnosti té druhé strany. Nejčastěji se jedná o sled vzájemných plnění, kdy hlavní motivací stran je potenciální užitek z pokračování těchto plnění. Sankcí v takovém případě je, pokud jedna ze stran ustoupí od další spolupráce.¹³

Nejedná se zde o definici určitého typu důvěry, ale o vysvětlení nejčastějšího typu jednání na základě důvěry, které bývá reciproční a založené na pokračujících vztazích.¹⁴

Toto jednání může být vyjádřeno ve hře z oblasti teorie her známé jako „věžňovo dilema“. Jedná se o typ hry s nenulovým součtem, ve které mají dva hráči možnost spolupracovat nebo nespupracovat. Výsledek pak závisí na jednání obou stran, jak vyjadřuje následující tabulka:

¹³ HARDIN, Russell. *Trust and trustworthiness*, op. cit., str. 18.

¹⁴ Ibid., str. 18.

Tabulka 1: Iterované věžňovo dilema.

		Hráč A	
		Spolupráce	Nespolupráce
Hráč B	Spolupráce	2, 2	4, 1
	Nespolupráce	1, 4	3, 3

Zdroj: HARDIN, Russell. *Trust and trustworthines*.

Výsledkem, ze kterého mají hráči nejvyšší užitek, je označen 1, nejnižší pak 4. Ve standardním věžňově dilematu je dominantní strategií¹⁵ nespolupráce, jelikož není možné druhou stranu „potrestat“ za její neochotu spolupracovat.

U vzájemné důvěry (a přeneseně též u mezinárodních vztahů) je podstatné, že se jedná o kontinuální vztah a opakované interakce, a tudíž se na ni aplikuje tzv. „iterované věžňovo dilema“. V něm se hra hraje opakovaně, a hráči tak mají možnost reagovat na předchozí jednání druhého hráče. Zásadně se v takovém případě zvyšuje ochota ke spolupráci.

Z tohoto lze dovodit, že jednorázová interakce nemůže vytvořit důvěru mezi stranami, avšak opakovaná interakce tuto sílu má.¹⁶ Na stejné konfiguraci věžňova dilematu demonstrují Posner a Goldsmith ve své knize *The Limits of International Law* model spolupráce mezi státy.¹⁷

Co se týká mezinárodního práva obecně, vzájemná důvěra se nejčastěji používá v souvislosti s evropskou integrací. Její aplikace v evropském právu, jako subsystému

¹⁵ Strategie, která je pro hráče nejvýhodnější bez ohledu na to, jaké strategie vyberou ostatní hráči. (Zdroj: FUDENBERG, Drew a David K LEVINE. *The theory of learning in games*. MIT press, 1998, 2.)

¹⁶ HARDIN, Russell. *Trust and trustworthiness*, op. cit., str. 18.

¹⁷ GOLDSMITH, Jack L. a Eric A. POSNER. *The limits of international law*. New York: Oxford University Press, 2005, str. 30.

mezinárodního práva, může být inspirací pro použití též v obecném mezinárodním právu.

2. Princip vzájemné důvěry v mezinárodním právu

2.1 Úvod

2.1.1 Prostor svobody, bezpečnosti a práva

Podle čl. 3 odst. 2 Smlouvy o EU: „*Unie poskytuje svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic, ve kterém je zaručen volný pohyb osob ve spojení s vhodnými opatřeními týkajícími se ochrany vnějších hranic, azylu, přistěhovalectví a předcházení a potírání zločinnosti.*“

Pro fungování tohoto společného prostoru svobody, bezpečnosti a práva (dále jen ASFJ), kde nejsou hranice, je nezbytné, aby státy spolupracovaly ve všech oblastech, které se týkají pohybu osob tímto prostorem. Aby např. osoby, jež se dopustí trestné činnosti, nemohly hledat útočiště v jiném členském státě. Proto dochází k aplikaci tzv. zásady vzájemného uznávání rozhodnutí.

Tato zásada se uplatňuje především v trestních věcech, kde se díky ní povedlo překonat odpor některých členských států k harmonizaci podstatných aspektů trestního práva.¹⁸

Nechť členských států k rozsáhlejší harmonizaci vnitrostátních právních předpisů se projevila také v oblastech civilního práva a práva azylu, kde v některých případech také dochází k aplikaci této zásady.¹⁹

Zásada vzájemného uznávání rozhodnutí je v současné době považována za základní princip, na kterém stojí prostor svobody, bezpečnosti a práva.²⁰

¹⁸ LENAERTS, Koen. *The Principle Of Mutual Recognition In The Area Of Freedom, Security And Justice*. All Souls College, University Of Oxford: The Fourth Annual Sir Jeremy Lever Lecture, 30. ledna 2015.

¹⁹ Zásada vzájemného uznávání rozhodnutí se uplatňuje v případech, které upravuje nařízení Brusel II a v rámci Dublinského systému.

²⁰ *The European Union as an area of freedom, security and justice. The European Union as an area of freedom, security and justice* / edited by Maria Fletcher, Ester Herlin-Karnell and Claudio Matera. 2017.

2.1.2 Princip vzájemné důvěry

Pro fungování ASFJ a systému vzájemného uznávání rozhodnutí je nezbytné, aby si členské státy navzájem důvěřovaly, že budou dodržovat základní lidská práva a svobody. Princip vzájemné důvěry, který je často zmiňován v této souvislosti, není upraven v zakládacích smlouvách. Tento princip se však prolíná mnoha dokumenty EU, jakož i rozhodovací praxí Soudního dvora Evropské unie a ESLP.

Princip vzájemné důvěry zakotvuje předpoklad, že všechny členské státy EU z podstaty svého členství dodržují a chrání základní lidská práva a svobody, a tudíž není nutné v jednotlivých případech otázku dodržování těchto práv zkoumat.

To má vést k urychlení spolupráce vnitrostátních institucí, spočívající v tom, že rozhodnutí vydaná na národní úrovni budou mimo teritorium státu, jehož orgány rozhodnutí vydaly, vynuocována orgány jiného členského státu, který má jen omezené (pokud vůbec nějaké) možnosti odmítnutí požadavku na spolupráci.²¹

Tento předpoklad však mnohdy nebývá naplněn a samotná legislativa EU se s ním v některých případech dostává až do přímého rozporu. Nedostatky v uplatňování principu vzájemné důvěry je možné demonstrovat v azylovém právu EU na Dublinském systému a obecně též v mezinárodním právu na konceptu bezpečných zemí.

2.2 Bezpečné země a Dublinský systém

2.2.1 Pojem „bezpečná země“

Pojem bezpečná země není mezinárodním právem vymezen. Lze jej však dovodit z výkladu Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951, konkrétně z definice pojmu uprchlík ve smyslu čl. 1, kdy uprchlíkem je osoba, která má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních

²¹ MITSILEGAS, V. The Limits of Mutual Trust in Europe's Area of Freedom, Security and Justice: From Automatic Inter-State Cooperation to the Slow Emergence of the Individual. Yearbook of European Law. 2012, 31(1), str. 321. ISSN 0263-3264. Dostupné také z: <https://academic.oup.com/yel/article-lookup/doi/10.1093/yel/yes023>

nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, přičemž stát původu je buď samotným aktérem pronásledování, nebo není schopen zajistit dostatečnou ochranu postiženým jednotlivcům.

A dále pak obsah pojmu bezpečná země ve smyslu mezinárodního práva dovozujeme především z čl. 33, který stanoví, že žádný smluvní stát nevyhostí nebo nevrátí uprchlíka do země, ve které by byl ohrožen jeho život či osobní svoboda.²²

Tudíž *a contrario* lze považovat za bezpečnou zemi takový stát, do kterého lze uprchlíka navrátit nebo vyhostit a kde dané osobě nehrozí pronásledování a nejsou ohroženy její život a osobní svoboda.

Koncept bezpečných zemí se používá ve třech, resp. čtyřech formách – bezpečná země původu, bezpečná třetí země a země prvního azylu. V Evropě se navíc používá též ve formě bezpečné evropské země. Pro účely této práce se zaměřím na koncept bezpečné třetí země, který je mechanismem přímo spjatým se vzájemnou důvěrou.

2.2.2 Bezpečné třetí země

Cílem tohoto mechanismu je přemístit žadatele o azyl do bezpečné třetí země, kde mohli nebo měli primárně uplatnit právo na mezinárodní ochranu, tj. přemístit je do země, která je považována za zemi, jež za ně nese primární odpovědnost. Zjednodušeně řečeno je snahou „poslat je tam, odkud přišli“.²³

Použití konceptu bezpečných třetích zemí v mezinárodním právu má bilaterální a regionální charakter. Obecné právní zakotvení v mezinárodním právu nenajdeme. I

²² Dle čl. 33 Úmluvy se musí jednat o ohrožení na základě jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společenské vrstvě či politického přesvědčení.

²³ LAMBERT, Hélène. □ 'Safe Third Country' in the European Union: An Evolving Concept in International Law and Implications for the UK. *Journal of Immigration, Asylum and Nationality Law*. U. of Westminster School of Law Research Paper No. 13-05, 2012, 26(4), str. 1. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2229266>

přes regionální rozměr a značnou kritiku ze strany odborníků a neziskových organizací je však tento koncept všeobecně přijímán.^{24 25}

Pokud se zaměříme na konkrétní právní zakotvení, tak bezpečná třetí země dle např. české právní úpravy vycházející z evropské směrnice je stát, jehož není cizinec státním občanem, nebo v případě osoby bez státního občanství stát posledního trvalého bydliště. Tento stát musí být státem, do kterého se cizinec může vrátit a požádat o udělení statusu uprchlíka podle mezinárodní smlouvy, státem, kde nesmí být vystaven pronásledování nebo hrozbě vážné újmy a musí být v tomto státě dodržována zásada nenavrácení (zásada *non refoulement*).

Použití konceptu bezpečných třetích zemí se však neomezuje pouze na Evropu. Postupně se z Evropy, kde mechanismus bezpečných třetích zemí vznikl, rozšířil po celém světě a je používán např. v USA, Kanadě nebo mezi africkými státy.²⁶ Pro účely této práce se zaměřím na evropskou právní úpravu bezpečných zemí.

2.2.3 Dublinský systém

Dublinský systém jako součást společného evropského azylového systému (CEAS) zahrnuje kritéria, která mají určit, kdo je odpovědný za žadatele o mezinárodní ochranu. Jeho cílem bylo především zabránit dvěma nežádoucím jevům – „*asylum shopping*“ a „*refugee in orbit*“, tj. aby se nevedlo řízení o udělení mezinárodní ochrany ve více státech, resp. aby nenastala situace, kdy se žádný stát nepokládá za příslušný k posouzení žádosti o mezinárodní ochranu.²⁷

²⁴ Za příklad může sloužit Smlouva mezi USA a Kanadou z prosince 2002 (Canada-U.S. Safe Third Country Agreement).

²⁵ Srov. BORCHELT, Gretchen. *Safe Third Country Practice in the European Union: A Misguided Approach to Asylum Law and a Violation of International Human Rights Standards*. 2001, (2), str. 2. Dostupné také z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=shib&custid=s1240919&profile=eds>

²⁶ Ibid. str. 22.

²⁷ Dublinský systém - Ministerstvo vnitra České republiky [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/dublinsky-system.aspx>

Na základě kritérií stanovených Nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013 ze dne 26. června 2013 (dále jen Dublinské nařízení) přemístí nepřislušný stát žadatele do státu příslušného k vyřízení žádosti o mezinárodní ochranu. Tento systém tak ve své podstatě zastupuje koncept bezpečných třetích zemí v rámci EU.

Princip vzájemné důvěry v Dublinském systému je stěžejní, i když nesouvisí přímo se vzájemným uznáváním rozhodnutí v ASFJ jako v ostatních případech. Vzájemné uznávání rozhodnutí v oblasti práva azylu přesto figuruje, a to jako takzvané „negativní uznávání rozhodnutí“. To spočívá v povinnosti státu uznat odmítnutí přezkoumání žádosti o azyl jiným členským státem.

Princip vzájemné důvěry v Dublinském systému vystupuje jako součást konceptu bezpečných třetích zemí. Každý stát považuje ostatní členské státy za bezpečné země, jelikož jsou zavázány z podstaty svého členství dodržovat normy ochrany základních práv a svobod.²⁸ Tudíž státy nemusí přezkoumávat dodržování těchto práv v případě, kdy přemístí žadatele o azyl do členského státu, který byl určen jako příslušný k vyřízení žádosti.

Avšak tento postup založený na vzájemné důvěře není absolutní. Dle čl. 3 Dublinského nařízení pokud existují závažné důvody se domnívat, že v příslušném státě dochází k systematickým nedostatkům v azylovém řízení, může být určen jako příslušný jiný členský stát.

Přestože totiž použití principu vzájemné důvěry k tomu vybízí, zásada vzájemného uznávání rozhodnutí nemá být automatickým systémem.²⁹ Dodržování základních lidských práv a svobod je posuzováno vždy případ od případu, jak judikoval též ESLP ve svém rozhodnutí *M. S. S. proti Belgii a Řecku*.³⁰

²⁸ MORGESE, G. Regolamento Dublino II e applicazione del principio di mutua fiducia tra Stati membri: la pronunzia della Corte di giustizia nel caso N.S. e altri. In: *Studi sull'integrazione europea*. str. 147-162.

²⁹ LENAERTS, Koen. *The Principle Of Mutual Recognition In The Area Of Freedom, Security And Justice*, op. cit. str. 3.

³⁰ *M.S.S. versus Belgie a Řecko*. Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. ledna 2011, stížnost č. 30696/09.

2.2.4 Rozhodnutí ESLP v případě M. S. S. proti Belgii a Řecku

Stěžovatelem v případě M. S. S. proti Belgii a Řecku byl afghánský občan, který vstoupil v prosinci roku 2008 v Řecku na území EU, zde byl zadržen a po týdnu propuštěn s tím, že má opustit zemi. V únoru 2009 se přemístil do Belgie, kde podal žádost o azyl.

Belgický imigrační úřad dle Dublinského nařízení podal žádost řeckým úřadům, aby se žádostí zabývaly. Dne 15. června 2009 byl stěžovatel přemístěn do Řecka, kde žil déle než měsíc bez prostředků na ulici. Nakonec byl zadržen na athénském letišti 1. srpna 2009, kdy se pokusil opustit Řecko za pomoci falešného belgického občanského průkazu. Stěžovatel tvrdil, že v průběhu svého zadržení byl bit příslušníky policie. Po propuštění přebýval opět na ulici.

ESLP ve svém rozsudku odsoudil jak Řecko, tak i Belgii. Shledal, že ze strany Řecka byl porušen čl. 3 Evropské úmluvy o lidských právech (dále jen Úmluva) z důvodu vystavení žadatele o mezinárodní ochranu ponižujícímu zacházení spolu s porušením čl. 13 Úmluvy z důvodu nedostatků v azylovém řízení, kdy hrozilo, že žadatel o mezinárodní ochranu bude přímo nebo nepřímo navrácen do země svého původu bez řádného přezkumu důvodů k udělení mezinárodní ochrany.³¹

Ze strany Belgie dle rozsudku ESLP došlo také k porušení čl. 3 Úmluvy způsobenému přímým a nepřímým navrácením žadatele o mezinárodní ochranu do státu, kde byl vystaven ponižujícímu zacházení (přímé navrácení do Řecka) a ze kterého mu hrozilo, že bude vyhoštěn zpět do Afghánistánu (nepřímé navrácení), kde by byl ohrožen na životě.³²

ESLP v tomto případě judikoval tři podstatná východiska pro použití principu vzájemné důvěry:³³

³¹ BROUWER, Evelien. Mutual Trust and the Dublin Regulation: Protection of Fundamental Rights in the EU and the Burden of Proof. *Utrecht Law Review*. 2013, 9(1), str. 140. DOI: 10.18352/ulr.218. ISSN 1871-515x. Dostupné také z: <https://www.utrechtlawreview.org/article/10.18352/ulr.218/>

³² Ibid. str. 141.

³³ M.S.S. versus Belgie a Řecko. Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. ledna 2011, stížnost č. 30696/09, bod 150.

1. Řecko jako členský stát EU je právní stát, který je vázán Úmluvou, Úmluvou o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a též komunitárním právem;
2. na základě principu vzájemné důvěry (v rozsudku označeno jako „*the principle of intra-Community trust*“) je nutné předpokládat, že příslušný stát bude dodržovat své závazky;
3. aby tento předpoklad byl vyvrácen, musí žadatel o mezinárodní ochranu v daném případě dokázat existenci reálného rizika, že v zemi, do které má být přemístěn, bude podroben nelidskému zacházení v rozporu s čl. 3 Úmluvy.

Povinnost žadatele dle bodu 3 dokázat, že mu hrozí nebezpečí v případě navrácení, není absolutní. Podle ESLP nelze očekávat, že žadatel o mezinárodní ochranu ponese celé důkazní břemeno. Je na státu, který odmítá žadatele o mezinárodní ochranu, aby ověřil, že stát příslušný k vyřízení žádosti ve skutečnosti aplikuje veškeré své závazky týkající se ochrany žadatele i v praxi.³⁴

2.2.5 Zánik principu vzájemné důvěry

Tímto rozhodnutím ESLP do značné míry ruší princip vzájemné důvěry v Dublinském systému. Snaží se tak vyrovnat se situací, že státy jsou sice vázány Úmluvou, ale mnohdy ji nedodržují, a tudíž na ostatní státy přenáší povinnost kontrolovat, zda se v konkrétních případech druhé státy řídí Úmluvou či nikoliv.

Považuji toto řešení za nesystémové, jelikož přenáší odpovědnost jednoho státu za porušování základních práv a svobod na jiné státy. Je zřejmé, že je nezbytná vyšší ochrana jedinců v azylových řízeních, avšak harmonizace EU jakožto společenství států je natolik pokročilá, že je nutné ji v tomto případě brát více jako jeden celek, a tudíž je nutné tyto problémy řešit na vyšší úrovni než na úrovni jednotlivých států, které by se dle tohoto rozsudku měly navzájem kontrolovat.

³⁴ BROUWER, Evelien. Mutual Trust and the Dublin Regulation: Protection of Fundamental Rights in the EU and the Burden of Proof, op. cit. str. 142.

Zakotvení principu „důvěřuj, ale prověřuj“ může vzájemnou důvěru v konečném důsledku spíše poškozovat. Z tohoto důvodu se domnívám, že řešení by nemělo spočívat v omezení principu vzájemné důvěry, ale spíš v institucionálních změnách týkajících se azylových procedur v EU. Spíše tedy než řešením problémů jednotlivých států vzájemnou kontrolou by mělo dojít ke změnám Dublinského systému, který mimo jiné způsobuje přetíženost azylových systémů států na vnější hranici EU, a ke změnám dalších prvků azylového systému v EU.

Dokud tedy nebude nastavena kvalitní institucionální ochrana žadatelů o mezinárodní ochranu např. v podobě společného azylového systému, jsou omezení principu vzájemné důvěry a kontrola ze strany ostatních států nezbytnými opatřeními.

Princip vzájemné důvěry by však bylo možné též obrátit a využít v azylovém právu v situacích, kdy nehrozí porušení základních lidských práv a svobod žadatelů o mezinárodní ochranu, ale naopak se jedná o jejich posílení.

2.2.6 Princip vzájemné důvěry a azylové právo

Domnívám se, že vzájemná důvěra by měla mít mezi státy EU mnohem širší využití. Právní standardy a standardy ochrany základních práv a svobod jsou natolik pokročilé, že v rámci takto propojeného společenství by si státy a jejich instituce měly důvěřovat mnohem více.

V oblasti azylu by měla existovat vzájemná důvěra států, které mají pouze vnitřní hranici, vůči státům s hranicí vnější, že zajistí veškeré osoby, které vstupují na území EU. Stejně tak by důvěra měla směřovat vůči institucím, které udělují azyl, že na společné území nepustí osoby, které by mohly být potenciálně nebezpečné, resp. takové osoby, jež by na společné území nepustily orgány ostatních států.

Princip vzájemné důvěry přitom zejména v souvislosti s prostorem svobody, bezpečnosti a práva ukládá každému z těchto států, aby až na výjimečné okolnosti

vycházely z toho, že všechny ostatní členské státy dodržují unijní právo, a zejména základní práva, která unijní právo uznává.³⁵

Nemělo by být proto standardem, jako je nyní, že mezi vnitřními hranicemi probíhají kontroly osob z důvodů podezření z nelegálního pobytu. Pokud má fungovat společný prostor bez vnitřních hranic, je nezbytné dodržovat principy, které jsou s tím spjaté, a podobná opatření mají být pouze výjimečná a dočasná.

To předpokládá zároveň součinnost a solidaritu států bez vnější hranice, kdy musí převzít poměrnou část nákladů a především odpovědnosti za vyřizování žádostí o azyl a poskytnout zároveň patřičnou podporu státům, na něž dopadá veškerá odpovědnost v duchu bodu č. 25 preambule Dublinského nařízení.³⁶

Podobnou myšlenku též vyjadřuje zpráva Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (dále jen UNHCR), která v případě problematiky bezpečných zemí za ideální považuje řešení v podobě „efektivně spravovaného systému založeného na vícestranné spolupráci a spravedlivém rozdělování odpovědnosti“.³⁷

Jako nejlepší řešení se tak nabízí vytvoření společného azylového systému, kde by problémy související s udílením azylu mnoha systémy pro jedno sdílené území z velké části odpadly, to se však jeví v současné době jako politicky neprůchodné.

2.3 Princip vzájemné důvěry v mezinárodním právu

2.3.1 Obecná definice principu vzájemné důvěry

Princip vzájemné důvěry je možné zobecnit a využít též v obecném mezinárodním právu. Princip vzájemné důvěry je zásadou, při jejíž aplikaci ve smluvním vztahu se vzájemným plněním dochází k částečné nebo úplné automatizaci

³⁵ Názor generální advokátky Juliane Kokott ze dne 13. června 2014: Řízení o posudku 2/13.

³⁶ Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013: Nařízení Dublin III.

³⁷ UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY. Summary Record of the 585th Meeting held at the Palais des Nations, Geneva: A/AC.96/SR.585, 7. října 2004. Dostupný z: <http://www.unhcr.org/4189fec44.pdf>.

postupu při plnění závazku vyplývajícího ze smluv, a to na základě důvěry vložené v druhý stát.

Jednání ve vztahu založeném na principu vzájemné důvěry je jednání, při kterém státy dobrovolně přijímají riziko vyplývající z nedokonalých informací. Podstoupení tohoto rizika však zajišťuje urychlení a usnadnění spolupráce mezi státy, jelikož není nutné zjišťovat veškeré informace o druhé straně a podstupovat složité formální procesy.

Ostatně formální procesy, jejichž cílem je snižovat riziko a zajišťovat důvěryhodnost, často zbytečně zatěžují a zpomalují naše vztahy i v běžném životě, např. ve vztahu vůči institucím státu.³⁸

Uplatnění tohoto principu může být široké. Je však nutné vždy poměřovat, zda urychlení procesů nezpůsobí jiné problémy. Hranicí, která by neměla být překročena, je dle mého názoru hranice základních lidských práv a svobod. Pokud hrozí jejich porušení, mělo by se s použitím tohoto principu nakládat opatrně.

2.3.2 Princip vzájemné důvěry a bezpečné třetí země

Dobrym příkladem je právě institut bezpečných třetích zemí, kde předpoklad dodržování základních lidských práv a svobod druhými státy vede k excesům, které zbytečně vystavují jednotlivce riziku nelidského či ponižujícího zacházení nebo i navrácení do země, kde mohou být ohroženy jejich svoboda a život.

Podle Gretchen Borchelt je celý systém bezpečných třetích zemí tak, jak je používán, porušením zásady *non refoulement*.³⁹ Dle jejího názoru by se veškerá řízení o udělení mezinárodní ochrany měla vést v zemi, kde o ni žadatel požádá, ať už přišel odkudkoliv.

³⁸ Srov. O'NEILL, Onora. What we don't understand about trust. In: TED Talk | TED.com [online]. [cit. 2017-06-29].

³⁹ BORCHELT, Gretchen. *Safe Third Country Practice in the European Union: A Misguided Approach to Asylum Law and a Violation of International Human Rights Standards*. 2001, (2), str. 21-22. ISSN 00907944. Dostupné také z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=shib&custid=s1240919&profile=eds>

Jak však vyplývá ze zprávy UNHCR⁴⁰, Úmluva o právním postavení uprchlíků (a z ní vycházející zásada *non refoulement*) měla spíše zajistit určitý standard ochrany než to, aby ochrana byla dostupná v určité konkrétní zemi, kterou si žadatel zvolí.

Samotné státy pak používání institutu bezpečných třetích zemí ospravedlňují tím, že osoba, která utíká před pronásledováním, by měla hledat ochranu v první bezpečné zemi a že sekundární pohyb následně již není za účelem hledání ochrany.⁴¹

Tento argument je v pořádku, avšak je nutné vždy posoudit, zda je účel ochrany v konkrétním případě naplněn. Systém bezpečných zemí by neměl dávat prostor excesům, kdy důvěra v systém ochrany druhého státu je spíše politické rozhodnutí usnadňující zbavování se žadatelů o mezinárodní ochranu nežli faktická důvěra v to, že se ve druhém státě s žadatelem nebude zacházet v rozporu s úmluvou o právním postavení uprchlíků.

Všeobecný vliv politiky a obecně mezinárodních vztahů na rozhodování o bezpečných zemích zmiňuje jako riziko ve své zprávě z roku 1991 i UNHCR.⁴²

2.3.3 Důvěra mezi státy

Otázkou tedy zůstává, zda je princip vzájemné důvěry spíše politickým nástrojem pro zjednodušení fungování procesů nebo tento princip může být fungujícím prvkem mezinárodního práva a mezinárodních vztahů.

Jsem přesvědčen, že princip důvěry mezi státy může být kvalitním a významným prvkem mezinárodního práva. Avšak tak, jak je použit v právu azylu a obecně v uznávání rozhodnutí v rámci EU, je problematický již ze své podstaty.

⁴⁰ UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY. Summary Record of the 585th Meeting held at the Palais des Nations, Geneva: A/AC.96/SR.585.

⁴¹ GOODWIN-GILL, Guy S. a Jane MCADAM. *The refugee in international law*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2007, str. 392. ISBN 9780199281305.

⁴² UNHCR, Background Note on the Safe Country Concept and Refugee Status EC/SCP/68, 1991. Dostupné také z: <http://www.unhcr.org/excom/scip/3ae68ccec/background-note-safe-country-concept-refugee-status.html>

Důvěrování je jednání s dobrovolným podstoupením rizika, že druhá strana nedostojí tomu, v čem jí důvěřujeme. Není však možné, aby ten, kdo důvěřuje, zároveň nenesl riziko s důvěrou spjaté a toto riziko dopadalo na jiné subjekty. Pokud si státy mají důvěřovat, musejí to být ony, kdo ponese veškerá rizika a náklady s tím spojené.

Institucionální zakotvení důvěry, jakým je princip vzájemné důvěry, tak musí být na druhé straně vyváženo závazkem „důvěřujících“, že ponese rizika spjatá s důvěrou. Tento závazek by měl směřovat k dobrovolnému sebeomezení ze strany státu. V kontrastu s tím stojí současný způsob použití, který státům umožňuje zbavit se odpovědnosti za ochranu jednotlivce i jeho základních práv a svobod.

Princip vzájemné důvěry tak může nejlépe fungovat tam, kde díky němu bude docházet k posilování práv osob, např. při snižování byrokracie, uznávání vzdělání nebo respektování svobody pohybu na určitém území.

V jakých případech tento princip použít, se může obecně posuzovat dle jednoduchého kritéria. Pokud se posilují práva osob a je jim zjednodušován život, pak je vhodné princip vzájemné důvěry použít. Pokud si život zjednodušují státy a jejich instituce na úkor základních práv a svobod jednotlivců, pak použití tohoto principu vhodné není.

Princip vzájemné důvěry, pokud bude použit tak, jak jsem popsal výše, spíše nalezne své uplatnění v rozvinutých zemích západního světa. Je totiž nutné vzít v úvahu úroveň společnosti a z ní pramenící otevřenosti, která ovlivňuje důvěru v ostatní. Málomocný stát bude ochoten nést rizika důvěry v systémy ostatních států. Nejvíce se tak pravděpodobně bude dále využívat v rámci EU, kde může být vzájemná důvěra zastřešena institucionálními pojistkami.

Ostatně důvěru mezi státy EU lze v porovnání s důvěrou mezi ostatními zeměmi světa považovat vskutku za výjimečnou. Co tuto výjimečnou důvěru utváří, jak důvěra obecně vzniká a co vše může způsobit nedůvěra mezi státy, nastiňuje následující kapitola.

3. Opatření pro posílení důvěry

3.1 Úvod

3.1.1 Prevence konfliktů

V roce 1945 se zásadním způsobem proměňuje pohled na řešení konfliktů mezi státy. Zkušenost dvou světových válek v kontextu bezprecedentní hrozby jaderných zbraní staví lidstvo nejen před otázku řešení samotných konfliktů, ale také před nutnost předcházení těmto konfliktům.

Význam tohoto přístupu zaměřeného na prevenci ještě stoupl po konci studené války, kdy se těžiště konfliktů přesunulo z hrozby velmocenského konfliktu na konflikty regionální a bylo nutné nalézt odpověď na vzrůstající počet těchto konfliktů.⁴³

Za účelem prevence konfliktů vzniklo mnoho instrumentů, které mají za cíl snižovat pravděpodobnost vzniku a eskalace konfliktů. Jednotlivé přístupy můžeme rozdělit na krátkodobou, tzv. přímou prevenci, která bezprostředně zabraňuje násilné eskalaci, a dlouhodobou, tzv. strukturální prevenci, která má za cíl vytvořit takové podmínky, aby spory vznikaly pouze minimálně a riziko jejich vyhocení bylo pokud možno co nejnižší.⁴⁴

Opatření pro posílení důvěry (anglicky: *confidence building measures*), o kterých bude pojednáno v této kapitole, se obecně řadí pod strukturální prevenci.⁴⁵ Jejich působnost a uplatnění je však mnohem širší a nevztahuje se pouze na prevenci konfliktů. Zásadní roli opatření pro posílení důvěry sehrávají i při řešení konfliktů.

⁴³ WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, str. 61.

⁴⁴ Srov. WALLENSTEEN, Peter a Frida MOLLER. *Conflict prevention: methodology for knowing the unknown*. Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University, 2003, str. 6.

⁴⁵ ACKERMANN, Alice. The Idea and Practice of Conflict Prevention. *Journal of Peace Research*. Sage Publications, Ltd, 2003, str. 341. Dostupné také z: <http://www.jstor.org/stable/3648335>

3.1.2 Důvěra a řešení konfliktů

Mírový proces začíná ve chvíli, kdy strany dojdou k závěru, že je vyjednávání o ukončení konfliktu v jejich nejlepším zájmu.⁴⁶ Mezi stranami však může panovat silná nedůvěra, která brání mírovému procesu.

V průběhu konfliktu si strany sporu navzájem nevěří, přestávají komunikovat, a tím mezi nimi vzniká informační vakuum. Častokrát tak i pouhý omyl může eskalovat konflikt.

To, že nevíme, jak bude druhá strana jednat nebo jaký je cíl jejího jednání, zda se nám snaží vyjít vstříc, snaží se nás podvést nebo se jedná o pouhý omyl, vytváří nejistotu, která je zdrojem nedůvěry.

Tento nedostatek informací a z něj pramenící nedůvěra následně vede k tomu, že se strany konfliktu bojí vložit svoji důvěru v druhou stranu s obavou, že budou zrazeni. Takže i když obě strany mají zájem na mírovém procesu, nejsou ochotné riskovat a jednat na základě předpokladu, že druhá strana sdílí tento jejich zájem.⁴⁷

Překonání obav z rizika zrady a zároveň podstoupení tohoto rizika bývá často prvním krokem v mírovém procesu. Strany jsou tak nuceny jednat na základě důvěry, pokud chtějí ukončit konflikt.

Nedůvěra však nemusí pramenit pouze z nedostatku informací, ale i z na první pohled oprávněných a léty ověřených obav jako například v konfliktu mezi Izraelem a Palestinou, kde jsou obě strany přesvědčeny, že druhá strana má v úmyslu jít proti jejich zájmům, podrývat jejich blahobyt a způsobovat jim újmu.⁴⁸

Na vyřešení problému nedostatku důvěry tak častokrát stojí celé řešení konfliktu. Strany nemohou začít mírový proces bez vzájemné důvěry, ale tu nemohou vybudovat bez toho, aby vstoupily do mírového procesu. Nedůvěra se tak stává sebenaplňující.^{49 50}

⁴⁶ KELMAN, Herbert C. a . Building Trust Among Enemies: The Central Challenge to Peacemaking Efforts. In: KRIEG, Walter a Fredmund MALIK. *Richtiges und gutes Management: vom System zur Praxis*. Bern: Haupt Verlag, 2005, str. 350.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

Nedůvěru je však možné překonat opatřeními, která vytvoří prostředí dostatečné důvěry pro začátek mírových jednání. Předpokladem pro jejich zahájení není vytvoření přátelství nebo vzájemných sympatií, podstatná je pouze elementární důvěra. Jak píše Linda Pelzmann: „*Náklonnost, sympatie nebo přátelství nejsou předpokladem pro důvěru. Za správných podmínek může důvěra vzniknout i mezi konkurenty, protivníky nebo nepřáteli na život a na smrt.*“⁵¹

Nejen tedy pro vytvoření dlouhodobé důvěry (prevence konfliktů), ale i pro vytvoření této tzv. pracovní důvěry⁵² (řešení konfliktů) vznikla opatření pro posílení důvěry.

3.1.3 Historie opatření pro posílení důvěry

Anglický termín „*confidence building measures*“ se začal používat v padesátých letech 20. století⁵³, kdy probíhala snaha o větší otevřenost mezi jednotlivými stranami studené války. Jednou z těchto snah byl i návrh prezidenta USA Eisenhowera na uzavření smlouvy o volném nebi, která měla zajistit možnost vzájemné vzdušné kontroly vojenských zařízení. Díky tomu by si strany konfliktu mohly ověřit, že jedna strana nepřipravuje útok na stranu druhou. Tento dokument však SSSR odmítl.

Dalším historickým milníkem byla v roce 1962 Kubánská krize, kdy se ukázalo, že vzájemná nedůvěra spolu s nedostatečnou komunikací může z omylu vyústit až v jaderný konflikt. Obě strany se proto rozhodly zřídit tzv. „horkou linku“, aby podobným nebezpečným situacím předešly.

⁵⁰ Srov. BILDER, Richard. *The Role of Trust in International Law*, op. cit. str. 37.

⁵¹ PELZMANN, Linda. *Gegenseitige Rückversicherung - Unverzichtbar Für Strategisches Vertrauen. Richtiges Und Gutes Management : Vom System Zur Praxis; Festschrift Für Fredmund Malik 2005*. In: KELMAN, Herbert C. a . *Building Trust Among Enemies: The Central Challenge to Peacemaking Efforts*, op. cit. str. 359.

⁵² KELMAN, Herbert C. a . *Building Trust Among Enemies: The Central Challenge to Peacemaking Efforts*, op. cit. str. 359.

⁵³ OSCE Guide on Non-military Confidence-Building Measures (CBMs). Vídeň: OSCE, 2012, str. 11.

Obecného právního zakotvení se opatření pro posílení důvěry dočkala v Závěrečném aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Helsinkách v roce 1975. Základní body vytyčené tímto dokumentem dále rozšířil Závěrečný dokument stockholmské konference o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti a o odzbrojení v Evropě v roce 1986, který zaváděl oznamování vojenské činnosti a následné inspekce ověřující tyto informace.

V rámci Evropy tento proces vyvrcholil v roce 1990 Vídeňským dokumentem. Ten zahrnoval širokou paletu opatření pro posílení důvěry od roční výměny vojenských informací po návštěvy leteckých základen. Dokument, který je používán dodnes, byl v průběhu posledních let několikrát revidován, naposledy v roce 2011.

Další významnou smlouvou v této oblasti byla Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (CFE) podepsaná v roce 1990 mezi státy NATO a tehdejšími členskými státy Varšavské smlouvy. Hlavním cílem této smlouvy bylo stanovit maximální počet určitých typů konvenčních zbraní a poskytnout mechanismy pro ověřování dodržování těchto limitů. Rusko však v roce 2007 vykonávání smlouvy pozastavilo a v roce 2015 definitivně ukončilo.⁵⁴

Koncept opatření pro posílení důvěry se z Evropy postupně rozšířil po celém světě. Své uplatnění našel v Keni,⁵⁵ v konfliktu mezi Belize a Guatemalou,⁵⁶ na Korejském poloostrově⁵⁷ nebo v jednáních, která vedla k podepsání mírové dohody mezi Izraelem a Jordánskem v roce 1994.⁵⁸

Pojem „opatření pro posílení důvěry“ má velice široký záběr. Zahrnuje v sobě jak nástroje pro předcházení konfliktům, tak také nástroje k jejich řešení.

⁵⁴ *Russia says halts activity in European security treaty group*. Reuters [online]. 2015 [cit. 2016-04-02].

Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-russia-crisis-europe-security-idUSKBN0M61RH20150310>

⁵⁵ J. A. MASON, Simon a Matthias SIEGFRIED. *Confidence Building Measures (CBMs) in Peace Processes: A handbook for AU practitioners*, op. cit. str. 60.

⁵⁶ *Ibid.*, str. 61.

⁵⁷ *Ibid.*, str. 71.

⁵⁸ *Ibid.*, str. 70.

3.1.4 Definice

Opatření pro posílení důvěry jsou opatření, která slouží k posílení vzájemného pochopení a důvěry mezi stranami konfliktu, a tudíž ke snižování napětí mezi nimi. Mohou se uplatnit jako preventivní nástroj nebo také jako jeden z nástrojů řešení již existujícího konfliktu. Cílem jejich působení je vytvoření otevřeného a předvídatelného prostředí mezi stranami konfliktu, aniž by se tato opatření přímo týkala důvodů jeho vzniku. Jejich uplatnění může vést k omezení eskalace konfliktu, zahájení či rozšíření vyjednávání nebo k upevnění mírového procesu.

Opatření pro posílení důvěry jsou zakotvena v rámci jednostranných, dvoustranných nebo vícestranných smluv. Forma jednotlivých opatření se však značně liší dle konkrétní situace, místa nebo oblasti, ve které působí. Nejčastěji se však jedná o zjednodušení komunikace, výměnu informací a možnost jejich ověřování.

Opatření pro posílení důvěry mají většinou reciproční povahu, což vytváří závazek postavený na vzájemné důvěře. Každá ze stran bude plnit své závazky, jelikož je v jejím zájmu, aby druhá strana plnila ty své. Odstoupením jedné ze stran následně dochází k zastavení plnění těchto opatření i ze strany druhé.

To umožňuje jejich funkčnost i přes pouze politickou závaznost, která bývá u těchto opatření častější nežli ta právní.⁵⁹ Z pohledu práva je to však nečiní nikterak méně významnými. I když nejsou právně vymahatelná, jejich použitím vznikají závazky, jejichž nedodržení může vést k důsledkům mnohem horším, než může přivodit jakákoliv sankce.

I když opatření pro posílení důvěry vznikla v rámci smluv v oblasti vojenství, možnosti jejich použití jsou mnohem širší. Můžeme je rozdělit na tzv. opatření pro posílení důvěry (dále jako CBMs) působící například v oblastech politiky, obchodu, kultury a opatření pro posílení důvěry a bezpečnosti (dále jako CSBMs), která zahrnují opatření v oblasti vojenství.

⁵⁹ Srov. *ibid.*, str. 60.

3.2 Confidence building measures (CBMs)

3.2.1 Úvod

CBMs mají velice široké uplatnění. Zahrnují opatření politická, ekonomická, dále opatření společenská, kulturní či opatření týkající se životního prostředí. Jejich použití často předchází použití CSBMs a bývají spolu provázaná.

Příkladem možného uplatnění CBMs je jejich aplikace v rámci tzv. druhého súdánského konfliktu. Jednalo se o jeden z nejkrvavějších konfliktů od 2. světové války, který si za 22 let svého trvání (1983–2005) vyžádal až 2 miliony obětí⁶⁰ a až 4 miliony lidí byly nuceny opustit své domovy.⁶¹

Posun v konfliktu nastal v září 2001, kdy zvláštní vyslanec USA John Danforth navrhl několikabodový plán opatření pro posílení důvěry, který měl za cíl přivést k jednacímu stolu strany v té době 18 let trvajících konfliktu mezi severní a jižní částí Súdánu.⁶² Díky této iniciativě uzavřely strany sporu mezi sebou smlouvu obsahující sérii CBMs nazvanou Nuba Mountains Ceasefire Agreement.⁶³

⁶⁰ List of wars and anthropogenic disasters by death toll. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2017 [cit. 2017-06-05].
Dostupné z:

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_wars_and_anthropogenic_disasters_by_death_toll

⁶¹ Crisis in Sudan [online]. U.S. Committee for Refugees, 2001 [cit. 2017-06-05].
Dostupné z:
<http://web.archive.org/web/20041210024759/http://www.refugees.org/news/crisis/sudan.htm>

⁶² Mezinárodní právo v současné době reflektuje i konflikty jiného než mezinárodního charakteru. Srov. ONDŘEJ, Jan. Právo ozbrojených konfliktů na přelomu tisíciletí. *Mezinárodní vztahy*. 1999, 34(4), 5-10. ISSN 03231844. Dostupné také z: <https://mv.iir.cz/article/view/1228>

⁶³ *US envoy proposes Sudan confidence-building measures - Sudan | ReliefWeb* [online]. [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <http://reliefweb.int/report/sudan/us-envoy-proposes-sudan-confidence-building-measures>

Tato smlouva zprostředkovaná kromě Spojených států též Švýcarskem měla za cíl vytvoření humanitárního koridoru v oblasti pohoří Núba a posílení důvěry pro budoucí vyjednávání o míru.⁶⁴

Klíčovými opatřeními této smlouvy bylo zastavení nepřátelské propagandy, ustavení společné vojenské komise (CSBMs), šíření informací o příměří a usnadnění distribuce humanitární pomoci.

Smlouva však především ukazovala ochotu obou stran vyjednávat o míru a řešení konfliktu. K tomu nakonec došlo v lednu 2005, kdy byla uzavřena Všeobecná mírová dohoda,⁶⁵ která vedla k autonomii a následnému referendu o osamostatnění Jižního Súdánu v roce 2011.

Tento příklad aplikace různých opatření ilustruje možnosti použití CBMs a zároveň jejich provázanost s CSBMs.

3.2.2 Definice

CBMs posilují důvěru skrze opatření v nevojenské oblasti. Bývají často používána jako určitý „předvoj“ pro CSBMs, jelikož je při posilování důvěry mezi stranami konfliktu snazší začít opatřeními nevojenského charakteru. Obecně jsou stranami považována za méně riskantní, a proto jsou vhodná pro vytváření pracovní důvěry při řešení konfliktů.

Jejich cílem je zlepšit vztahy mezi stranami konfliktu a tím usnadnit vyjednávání. Pomocí CBMs je možné vytvářet důvěru nejen mezi politickým vedením stran konfliktu, ale i napříč společnostmi, a tak připravit veřejnost na kompromisy, které bude nutné učinit. Lze tak zabránit odporu veřejnosti vůči mírovému procesu.⁶⁶

⁶⁴ J. A. MASON, Simon a Matthias SIEGFRIED. *Confidence Building Measures (CBMs) in Peace Processes: A handbook for AU practitioners*, op. cit., str. 65.

⁶⁵ V originále Comprehensive Peace Agreement.

⁶⁶ OSCE Guide on Non-military Confidence-Building Measures (CBMs). Vídeň: OSCE, 2012, str. 19.

Tyto vlastnosti CBMs je činí vhodným prostředkem nejen pro řešení konfliktů, ale i pro prevenci konfliktů. Mohou zlidšřovat nepřítel⁶⁷ a dlouhodobě tak posilovat důvěru v občanech jednotlivých států.

3.2.3 Dělení nástrojů CBMs

CBMs můžeme rozdělit dle oblastí, ve kterých působí, na opatření politická, ekonomická, společenská, kulturní a na opatření týkající se životního prostředí.

Politická opatření pro posílení důvěry se používají v případech vnitrostátních konfliktů. Patří mezi ně rozdělení či sdílení moci, reforma volebního systému nebo decentralizace státní moci do regionů.

Cílem ekonomických CBMs je propojení států za pomoci vzájemného obchodu, který v důsledku povede ke spolupráci a tudíž i větší důvěře. Předpokladem je, že státy nebudou riskovat svoji ekonomickou stabilitu rozdmýcháváním vzájemných konfliktů.

Společenská opatření slouží k propojování lidí mezi sebou. Řadíme mezi ně například akademické konference, společný vědecký výzkum, výměny novinářů, vědců či studentů nebo humanitární opatření. Například v roce 2004 umožnilo použití tohoto typu CBMs sahrauským uprchlíkům v Alžírsku návštěvu svých rodin žijících na území Západní Sahary.⁶⁸

Kulturní CBMs cílí na vnitrostátní konflikty. Mezi tato opatření spadá např. ustoupení od zákonů omezujících menšinová náboženství nebo jazyky, vyjádření respektu a uznání místním tradičním autoritám nebo pořádání kulturních či sportovních událostí.

Mezi opatření týkající se životního prostředí se řadí spravování sdílených přírodních zdrojů, společná cvičení pro případ přírodních katastrof nebo společná ochrana přírody. Jejich výhodou bývá politická neutralita.

⁶⁷ J. A. MASON, Simon a Matthias SIEGFRIED. *Confidence Building Measures (CBMs) in Peace Processes: A handbook for AU practitioners*, op. cit., str. 57.

⁶⁸ Ibid., str. 63.

3.2.4 CBMs a Evropská Unie

Nelze si nevšimnout, že tato opatření do značné míry kopírují jednotlivé politiky EU. Lze se domnívat, že mnohá CBMs byla inspirována příkladem evropské integrace (či naopak), i když jsem pro toto propojení nenalezl žádný důkaz.

Naopak CBMs jsou důkazem, nakolik je EU od začátku projekt, jehož prvotním cílem bylo posílení důvěry a bezpečnosti v Evropě. A na příkladu EU je možné dobře ilustrovat úspěšnou aplikaci CBMs, která byla po právu oceněna Nobelovou cenou míru.

Čím by se však EU mohla CBMs inspirovat, je výraznější posilování důvěry napříč společnostmi. Především v zemích bývalého Východního bloku jsou stále přítomné historické reminiscence a z nich vycházející nedůvěra, která negativně ovlivňuje vnímání evropské integrace a její prospěšnosti pro naši společnost.

3.3 Confidence and security building measures

3.3.1 Definice

CSBMs slouží primárně ke snížení obav ze zbrojení a překvapivého útoku druhé strany. Jejich cílem je bezprostředně zabraňovat konfliktům či jejich eskalaci. Původně měla za úkol zabránit vypuknutí konfliktu z důvodu omylu či špatného úsudku.

Některá opatření používaná v rámci CBMs se používají i v rámci vojenských opatření. Nástroji CSBMs jsou nejčastěji výměna informací vojenského charakteru, zřizování horkých linek, vytváření bezletových zón, společné tréninkové programy nebo výměna vojenského personálu.

Na rozdíl od CBMs, která jsou většinou bilaterální, bývají CSBMs častěji uzavírána v rámci multilaterálních smluv.⁶⁹ Jejich uplatnění lze sledovat ve všech

⁶⁹ Nevojenská CBMs, která jsou multilaterální, většinou neslouží ke zmírňování konfliktů a nemluví se tak o nich jako o opatřeních pro posílení důvěry. Příkladem může být EU.

oblastech světa v rámci regionálních organizací jako například OBSE, OAS⁷⁰ nebo UNASUR⁷¹. Jejich význam přiblížím na příkladu OBSE jako průkopnické organizaci tohoto konceptu.

3.3.2 Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) vznikla v roce 1995 přeměnou z Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), která původně během studené války sloužila jako platforma pro vyjednávání, dialog a posilování důvěry a spolupráce mezi Východem a Západem. Účastnickými státy je 57 zemí z Evropy, Severní Ameriky a Střední a Severní Asie.

Základním dokumentem KBSE byl Helsinský závěrečný akt, který jako dokument vzniklý na konsenzu účastnických států ve výsledku definoval fungování celé organizace. Veškerá přijímaná rozhodnutí tak vznikají na základě konsenzu států a nejsou právně závazná.

Tento způsob fungování se může na první pohled jevit jako neefektivní. Vezmeme-li však v úvahu obtížnost vymáhání mezinárodního práva, pak může být tento způsob fungování v určitých situacích naopak efektivnější.

Jak píše Lauri Mälksoo: „*Někdy je lepší dosáhnout zlepšení situace použitím měkkých politických prostředků a vzájemné shody, než vyhrát spor de iure, aniž by to cokoli změnilo.*“⁷²

I z psychologických výzkumů vyplývá, že zavážeme-li se dobrovolně k nějakému jednání, budeme se tím řídit mnohem spíše, než kdybychom byli k tomu nuceni vnějšími okolnostmi. Robert Cialdini uvádí, že přijímáme vnitřní zodpovědnost

⁷⁰ *Permanent Council of the OAS / Committee on Hemispheric Security* [online]. [cit. 2016-04-22]. Dostupné z: <http://www.oas.org/csh/english/csbsintro.asp>

⁷¹ *Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI): the independent resource on global security* [online]. [cit. 2016-04-22]. Dostupné z: <http://www.sipri.org/yearbook/2013/09>

⁷²MÄLKSOO, Lauri. *Russia and European human-rights law: the rise of the civilizational argument*. Leiden, Netherlands: Brill Nijhoff, 2014. Law in Eastern Europe, Volume 64. Str. 117.

za chování v případě, kdy považujeme dané jednání za vlastní volbu při absenci silných vnějších tlaků.⁷³ Podle Cialdiniho silná výhrůžka (i odměna) může být zdrojem vyhovění, ale není pravděpodobné, že by ustanovila dlouhodobý závazek.

Měkčí přístup, který se zde uplatňuje, má nesporné výhody. Pro některé závazky vyplývající z mezinárodního práva, jakými jsou např. nevedení útočné války nebo dodržování základních práv a svobod, je samozřejmě nevhodný. Pro závazky podobné opatřením pro posílení důvěry, u nichž se předpokládá reciprocita, a tudíž druhá strana může odmítnout plnění, je však tento nezávazný přístup vhodný.

Konsenzuální přístup k závazkům se uplatňuje i v nejvýznamnějším dokumentu OBSE týkajícím se CSBMs, ve Vídeňském dokumentu.

3.3.3 Vídeňský dokument

Vídeňský dokument z listopadu 1990 přinesl do systému CSBMs podstatné změny. Ty se týkaly především rozšíření sdílení „dynamických“ informací o vojenských aktivitách (např. vojenské přesuny nebo cvičení), které byly dříve zakotvené v Helsinském závěrečném aktu, o sdílení „statických“ informací (např. počtu určitých jednotek nebo zbraňových systémů). Účastnické státy jsou tak povinné si na základě čl. I každoročně vyměňovat informace o svých vojenských silách týkajících se způsobu organizace, počtu osob a hlavních zbraňových systémů a techniky.

Tyto informace je možné ověřovat podle čl. IX za pomoci inspekcí a ověřovacích návštěv, které jsou státy povinné přijmout. Počet těchto inspekcí a ověřovacích návštěv je však omezen. Každý účastnický stát je povinen přijmout tři inspekce za rok, maximálně však jednu inspekci z téhož účastnického státu. U ověřovacích návštěv je tento limit stanoven dle počtu hlášených jednotek, maximum je však 15 návštěv za rok. Na jeden účastnický stát z této kvóty pak připadá pětina návštěv. Důsledky takto striktního omezení počtů návštěv je možné vidět na ukrajinské krizi, která bude rozebrána níže.

⁷³ CIALDINI, Robert B. *Zbraně vlivu: manipulativní techniky a jak se jim bránit*. Vyd. 1. V Brně: Jan Melvil, 2012. Žádná velká věda, str. 112.

Další podstatnou částí tohoto dokumentu je čl. III, který stanovuje mechanismy snižování rizik. Mezi ty patří konzultace a spolupráce v případě neobvyklých vojenských činností, spolupráce v případě nebezpečných incidentů vojenské povahy a dobrovolné přijímání návštěv k rozptýlení obav z vojenských činností.

Vídeňský dokument prošel od roku 1990 několika revizemi. K nejvýznamnějším změnám došlo v roce 1994, kdy přibýly mechanismy výměny informací o obranném plánování a došlo k úpravě limitů pro pozorování určitých vojenských činností a jejich předběžnému oznamování. V roce 1999 přibyla regionální opatření.

Od poslední revize dokumentu v roce 2011 došlo k dramatickému vývoji na mezinárodním poli v oblasti bezpečnosti mezi účastnickými státy OBSE. Tento vývoj podnítil účastnické státy k přípravě nových změn pro rok 2016. Jaké změny to jsou a jaké události k nim vedly, rozeberu v následujících podkapitolách.

3.3.4 CSBMs v ukrajinsko-ruské krizi

Nejvýznamnějším konfliktem současnosti, kde se CSBMs uplatňují, je válka na Ukrajině. Konflikt v zemi hraničící s EU, ve kterém je agresorem⁷⁴ jedna z mocností, způsobil asi největší propad důvěry mezi Ruskem a západními zeměmi od dob studené války. Zároveň ukázal limity CSBMs jako jednoho z nástrojů ochrany bezpečnosti v Evropě.

V březnu 2014 vznesla Ukrajina, znepokojena vývojem na Krymu, požadavek podle čl. III Vídeňského dokumentu vůči Ruské federaci na vysvětlení neobvyklé činnosti jejích vojenských jednotek a o setkání v rámci Fóra pro bezpečnostní spolupráci (FSC) v této záležitosti. Rusko se však odmítlo setkání zúčastnit.⁷⁵

⁷⁴ EU Statement on Conventional Arms Control and Confidence- and Security-Building Measures. FSC.DEL/82/15. Vídeň: OSCE Forum for Security Co-operation Nr 787, 2015.

⁷⁵ EU Statement on the Unusual Military Activities of the Russian Federation and the Situation in Ukraine. FSC-PC.DEL/8/14/Rev.1. Vídeň: 54th Joint FSC PC Meeting, 2014.

Dále dle čl. III požádala Ukrajina o aktivaci mechanismu dobrovolného přijímání návštěv k rozptýlení obav z vojenské činnosti.⁷⁶ Tento málo známý mechanismus byl vhodný především proto, že nevyžaduje společný postoj států OBSE. Na základě této žádosti vyslalo 30 států OBSE 56 nevojenských pozorovatelů, kteří měli za úkol rozptýlit obavy z vojenské činnosti probíhající na Krymu. Pozorovatelé OBSE se několikrát pokusili vstoupit na území Krymu, avšak bylo jim v tom pokaždé zabráněno. Vzhledem k tomu, že následně byl Krym anektován Ruskou federací, lze považovat tuto aplikaci CSBMs za neúspěšnou.

Konflikt na Ukrajině se však neomezil pouze na Krym a během dubna 2014 se rozšířil i na východní Ukrajinu. Účastnické státy OBSE proto na základě čl. IX a X vyslaly na Ukrajinu vojenské inspektory a pozorovatele. Ti od března uskutečnili na Ukrajině 40 ověřovacích aktivit a k 16 ověřovacím aktivitám došlo i na území Ruské federace. Mimo to bylo na základě Vídeňského dokumentu podáno 21 žádostí o konzultace a spolupráci týkající se neobvyklých vojenských aktivit dle čl. III, které vedly ke čtyřem setkáním FSC a Stálé rady OBSE v březnu a dubnu 2014.

Zda lze tyto aktivity považovat za úspěšné, není možné posoudit, jelikož nejsou veřejně známé cíle ruské intervenční politiky, a tudíž nelze odhadovat, jaký by byl vývoj, pokud by k těmto aktivitám nedošlo. Zároveň informace o porušení CSBMs v rámci ukrajinsko-ruské krize, nejsou veřejnosti přístupné.⁷⁷

Avšak určité závěry týkající se míry úspěšnosti použití mechanismů CSBMs v této krizi lze dovodit z připravované revize Vídeňského dokumentu pro rok 2016.

⁷⁶ E-mailová korespondence s Tatiana Smurova z OSCE Conflict Prevention Centre ze dne 26. 2. 2016.

⁷⁷ Ibid.

3.3.5 Přípravované změny Vídeňského dokumentu pro rok 2016

S ohledem na tyto události a následný vývoj konfliktu na Ukrajině navrhly účastnické státy OBSE zásadní změny Vídeňského dokumentu, ke kterým se mělo přistoupit v rámci revize v roce 2016.⁷⁸

Mezi tyto změny patří např. předávání informací o pozemních a vzdušných silách rozmístěných mimo vlastní území. V této změně lze rozpoznat snahu zabránit situaci tzv. „zelených mužiků“,⁷⁹ tj. rozmístění neoznačených vojenských jednotek na cizím území.

Podobným směrem míří i další připravované změny. Podstatným návrhem je snížení limitů pro předběžné oznamování, kdy bude nutné oznamovat vojenskou aktivitu při nižším počtu zúčastněných jednotek, než je tomu v současnosti. Tato změna by měla omezit účelové rozdělování jednotek na menší, jejichž aktivitu není nutné hlásit.⁸⁰

Asi nejvýznamnější změnou je navýšení kvót pro inspekce a ověřovací návštěvy. Jak již bylo zmíněno výše, tyto kvóty jsou v současnosti velice nízké. V případě ukrajinsko-ruské krize byly tyto kvóty vyčerpané již v březnu 2014.⁸¹

Zpráva předsedy FSC z prosince 2015 uvádí ještě dalších více než 20 změn Vídeňského dokumentu. Účastnické státy OBSE však během roku 2016 změny nepřijaly a nechystají se k tomu ani v letošním roce (2017).⁸²

⁷⁸ FSC Chairperson's Progress Report to the Twenty-Second Meeting of the Ministerial Council: Efforts In the Field of Arms Control Agreements and Confidence- and Security-Building Measures. MC.GAL/2/15. Bělehrad: OSCE Ministerial council, 2015.

⁷⁹ Little green men (Ukrainian crisis). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2016 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Little_green_men_\(Ukrainian_crisis\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Little_green_men_(Ukrainian_crisis))

⁸⁰ KÜHN, Ulrich. Three Crises Threatening the European Security Architecture. In: *European Leadership Network* [online]. 2015 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: http://www.europeanleadershipnetwork.org/three-crises-threatening-the-european-security-architecture_2466.html

⁸¹ Ibid.

K tématu byla však ustanovena nová neformální pracovní skupina *Structured Dialogue*, která se již dvakrát během letošního roku sešla.⁸³ Avšak z „disentního“ vyjádření Ruské federace k Deklaraci k 20. výročí přijetí Rámcové smlouvy o kontrole zbraní, kde uvádí, že „je potřeba zajistit, aby žádný účastnický stát, organizace nebo skupina neposilovaly svoji bezpečnost na úkor bezpečnosti druhých“,⁸⁴ lze dovodit, že vyjednávání o výše uvedených změnách budou přinejmenším složité.

Vzhledem k tomu, že OBSE funguje na základě konsenzu, pokud Rusko usoudí, že navrhované změny nejsou pro něj výhodné, tak k těmto změnám nemusí dojít nikdy.

3.3.6 Vyhodnocení aplikace CSBMs v ukrajinsko-ruském konfliktu

I pokud však navrhované změny budou v budoucnu schváleny, nelze CSBMs považovat za samospasitelná. Navrhované změny by rozhodně mohly přispět k posílení prevence konfliktů, avšak neodstraní podstatu problému. Význam CSBMs totiž spočívá především v tom, že mohou zabránit vzniku a eskalaci konfliktů, ke kterým nedochází záměrně. Pokud je však cílem jedné ze stran konflikt samotný, pak je přirozeně nemožné posilovat důvěru a tato opatření se do značné míry míjejí účinkem.

Úspěšnost použití CSBMs se odvíjí od zájmu stran na jejich dodržování, kdy sám zájem zároveň posiluje důvěru mezi těmito státy. CSBMs jsou ale účinná pouze pokud je zájmem obou stran mír. V případech, kdy je v zájmu jedné ze stran konflikt, mohou jej alespoň učinit předvídatelnějším, zpomalit nebo udržet v určitých mezích.

I díky tomu nelze jejich použití v ukrajinsko-ruském konfliktu označit za zcela neúspěšné. CSBMs sice nezabránila vzniku ani vyostřování konfliktu,⁸⁵ avšak díky

⁸² E-mailová korespondence s Maria Brandstetter z OSCE Conflict Prevention Centre ze dne 19. 6. 2017.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ From Lisbon To Hamburg: Declaration On The Twentieth Anniversary Of The Osce Framework For Arms Control. MC.DOC/4/16. Hamburg: OSCE, 9. prosince 2016.

⁸⁵ ISCHINGER, Wolfgang, Steven PIFER a Andrei ZAGORSKI. Confidence Building Measures Are Now Needed More Than Ever. In: *European Leadership Network* [online]. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z:

mechanismům přímé prevence vytvořila tlak, který mohl mít svůj vliv na zpomalení eskalace a pozdější částečnou deeskalaci konfliktu.

Přítomnost pozorovatelů ze států OBSE představovala určitou bariéru proti nástupu neudržitelného násilí, ve které mohl konflikt přerůst. Možné následky nekontrolovaných incidentů a případného usmrcení pozorovatelů, které by na Rusko dopadly, bylo možné sledovat po sestřelení letadla MH17 malajsijských aerolinií s nizozemskými občany na palubě, po němž západní země výrazně rozšířily své sankce.⁸⁶

Přestože nelze přesně určit, nakolik na to měla vliv přítomnost pozorovatelů a nakolik jiné faktory, bylo Rusko nuceno se stále pohybovat pouze v mezích neoficiální podpory ukrajinských separatistů.

Postup Ruska tak vcelku přesně odpovídal přístupu k mezinárodnímu právu, o kterém píše Eric Posner a Jack Goldsmith,⁸⁷ tedy že státy jednají podle mezinárodního práva pouze ve chvíli, kdy je to v jejich zájmu.

Současná situace vypovídá spíše o tom, že ruským zájmem byla anexe Krymu a destabilizace východních oblastí Ukrajiny a tyto zájmy převážily nad zájmem dodržet mezinárodní smlouvy.

Ruským zájmem však nebylo otevřené porušení mezinárodního práva, které by pravděpodobně vedlo k vyvolání významnějšího konfliktu se západními zeměmi. Nejspíše i z tohoto důvodu Krym neobsadilo „průhledně“ vlastní armádou, ale po dlouhou dobu se snažilo zachovat zdání konfliktu na úrovni občanské války, resp. separatistických tendencí a působit navenek pouze jako podporovatel.

Vysláním neoznačených jednotek tak získalo čas a možnost bránit se a zlehčovat své protiprávní jednání. V případě „frontálního“ útoku by reakce světového společenství byla pravděpodobně rychlejší a silnější.

http://www.europeanleadershipnetwork.org/confidence-building-measures-are-now-needed-more-than-ever_1578.html

⁸⁶ *MH17 plane crash: EU to widen Russia sanctions*. BBC News [online]. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-28415248>

⁸⁷ GOLDSMITH, Jack L. a Eric A. POSNER. *The limits of international law*. New York: Oxford University Press, 2005.

Vývoj situace na Ukrajině by měl být varováním pro mezinárodní společenství, aby přizpůsobilo mezinárodní právo na situaci vedení „hybridní“⁸⁸ války, jejíž jednotlivé prvky mohou být v budoucnu významným mocenským nástrojem. Jednou z možných reakcí je i rozšíření CSBMs o nové nástroje, jak je uvedeno výše.

Přestože je ruské porušení mezinárodního práva nesporné, přistoupilo OSN pouze na nezávaznou⁸⁹ rezoluci o územní celistvosti Ukrajiny⁹⁰, která však nemění nic na faktickém stavu, kterým je anexe Krymu Ruskou federací.

3.4 Opatření pro posílení důvěry a důvěra mezi státy

3.4.1 Důvěryhodnost a opatření pro posílení důvěry

Dle výše uvedeného lze opatření pro posílení důvěry označit za užitečný nástroj mezinárodního práva. Avšak posilují opravdu tato opatření důvěru mezi státy, nebo jsou to pouze opatření vhodná pro řešení konfliktů, která s důvěrou nemají mnoho společného?

Posilování důvěry mezi jakýmkoliv subjekty je z podstaty samotné důvěry velice obtížné. Důvěra, jak ji popisuje Hardin, je „kognitivní poznatek“ (*cognitive notion*), to jest určitý dojem, který si vytváříme o druhých. Nevybíráme si, čemu budeme důvěřovat, ale buď to zjistíme, nebo jsme o tom nějak přesvědčení. Můžeme si ale vybrat, že budeme důvěryhodní, abychom ostatní podnítili ke spolupráci s námi.⁹¹

⁸⁸ Zemřel architekt hybridní války a strůjce ruského útoku na Krym • *RESPEKT* [online]. [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: <http://www.respekt.cz/politika/zemrel-strujce-ruskeho-utoku-na-krym-a-architekt-hybridni-valky>

⁸⁹ Závazná rezoluce RB OSN nebyla přijata díky vetu Ruska (viz <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47443&Cr=ukraine&Cr1=#.VyYdKfmLSUI>).

⁹⁰ United Nations General Assembly Resolution 68/262 - Territorial integrity of Ukraine.

⁹¹ HARDIN, Russell. *Trust and trustworthiness*, op. cit., str. 6.

Nejlepší způsob, jak posilovat vzájemnou důvěru, je tedy zvyšování vlastní důvěryhodnosti.⁹² Vyšší důvěryhodnosti lze dosáhnout především vložení důvěry v druhého, tj. podstoupení rizika odhalením vlastní zranitelnosti,⁹³ a následně kontinuitou vztahu důvěry v podobě opakované pozitivní zkušenosti druhého s námi.⁹⁴ Některá opatření pro posílení důvěry cílí na posilování vlastní důvěryhodnosti, a tím přeneseně vzájemné důvěry, jiná však již méně.

Domnívám se proto, že označení „pro posílení důvěry“ je mírně zavádějící. Některá opatření pro posílení důvěry totiž spíše než na zvyšování důvěry cílí na snížení rizik a případné posílení důvěry je spíše vedlejším efektem. Opatření pro posílení důvěry lze tudíž rozdělit na přímá a nepřímá.

3.4.2 Opatření pro posílení důvěry přímá a nepřímá

Jak již bylo zmíněno v první kapitole, jednání na základě důvěry je jednáním s nedokonalými informacemi. V rámci mnoha opatření pro posílení důvěry především ve vojenské oblasti dochází k poskytování informací (např. o vojenských přesunech, počtu jednotek apod.), a tím ke snižování rizik. Získané informace však nevedou nezbytně k posílení důvěry. Informace obecně mohou důvěru jak posilovat, tak i oslabovat.

Domnívám se, že k posilování důvěry v rámci těchto opatření dochází nepřímo, tudíž je možné označit tato opatření za nepřímá opatření pro posílení důvěry. Podstatné pro posílení důvěry v rámci těchto opatření nejsou samotné informace, ale proces jejich předávání. To, že jeden stát poskytne své citlivé informace státu druhému, může být přijímajícím státem vnímáno jako snaha o spolupráci a posílení důvěry. Míra následného posílení důvěry se odvíjí od důležitosti poskytnutých informací, tudíž od míry důvěry vložené v přijímající stát.

⁹² Srov. HARDIN, Russell. Trustworthiness. *Ethics*. 1996, 106(1), str. 29.

⁹³ O'NEILL, Onora. What we don't understand about trust. In: TED Talk | TED.com [online]. [cit. 2017-06-29].

⁹⁴ HARDIN, Russell. *Trust and trustworthiness*, op. cit., str. 29.

Je možné to i zobecnit, že k posilování důvěry dochází autentickou snahou jedné ze stran o posílení důvěry. Zde se obloukem dostáváme k Hardinově teorii vzájemně se zahrnujících zájmů. Pokud má druhá strana zájem na posílení vzájemné důvěry, pak jí důvěřuji, jelikož je jejím zájmem i zájem můj.

Za přímá opatření tak můžeme označit ta, která s tímto principem pracují přímo. Mezi tato opatření můžeme zařadit např. výměny studentů, společná cvičení pro případ katastrof, akademické konference apod. Primárním cílem států v rámci těchto opatření není snížení rizika získáním informací, ale vyjádření snahy o vzájemné posílení důvěry a ochoty na tom společně pracovat.

Ochota spolupracovat a posilovat důvěru je nezbytná pro fungování opatření pro posílení důvěry. Opět tedy vyvstává otázka, co dělat v případě, že zájmem druhého státu není posílení důvěry, ale naopak vytváření konfliktu? Má mezinárodní právo sílu ovlivnit rozhodování států? A jak s tím vším souvisí důvěra mezi státy? Na tyto otázky částečně odpovídá následující kapitola.

4. Důvěra a důvěryhodnost v kontextu dodržování mezinárodního práva

4.1 Úvod

Experti na mezinárodní právo se v posledních 20 letech široce zabývají otázkou, zda mezinárodní smlouvy mohou utvářet či ovlivňovat rozhodování států. Především si pokládají dvě důležité otázky. Zaprvé, zda mezinárodní právo a především mezinárodní smlouvy mohou ve skutečnosti utvářet rozhodování vlád států,⁹⁵ a zadruhé, pokud ano, tak proč tomu tak je.

Na obě otázky se dle mého názoru dá jen velice obtížně odpovědět, což je nejspíš důvodem, proč se teorie zabývající se schopností mezinárodního práva zavazovat jednotlivé státy diametrálně liší.

Samotné dodržování mezinárodního práva a jednání v souladu s ním lze jen obtížně změřit. Měřitelné jsou pouze případy, kdy se státy od mezinárodního práva odchyľují, nikoliv ale, kdy jednají podle něj. To, že dodržují mezinárodní právo, ještě totiž neznamená, že podle něj jednají záměrně, jelikož jejich zájmy mohou být pouze shodou náhod v souladu s mezinárodním právem.

Otázkou tudíž zůstává, zda státy vědomě dodržují mezinárodní právo a jednají v souladu se zásadami *opinio iuris a pacta sunt servanda* nebo zda jednají převážně dle svých zájmů, jak naznačují převažující teorie.⁹⁶

Oona A. Hathaway dělí jednotlivé přístupy k otázkám dodržování a efektivnosti mezinárodního práva do dvou kategorií: „modely racionálního činitele“ (*rational actor*

⁹⁵ SIMMONS, BETH A. a DANIEL J. HOPKINS. The Constraining Power of International Treaties: Theory and Methods. *American Political Science Review* [online]. 2005, 99(04), str. 623 [cit. 2017-06-28]. Dostupné z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0003055405051920

⁹⁶ HATHAWAY, Oona A. Do Human Rights Treaties Make a Difference? *Faculty Scholarship Series* [online]. 2002(Paper 839) [cit. 2017-06-28], str. 1938. Dostupné z: http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/839

models) a „normativní teorie“ (*normative theory*).⁹⁷ Pro účely následujících dvou podkapitol, kde představím některé z přístupů k dodržování mezinárodního práva, budu vycházet z jejího dělení i poznatků, které doplním o své postřehy, případně též o myšlenky dalších autorů.

4.2 Modely racionálního činitele

4.2.1 Úvod

Předpokladem těchto teorií je, že státy a jejich představitelé jednají racionálně, poměřují výhody a nevýhody jednotlivých možných postupů a jednají podle toho. Mezinárodní právo je v teoriích modelů racionálního činitele pouze jedním z mnoha prostředků, jimiž státy mohou naplňovat své zájmy.

Takovými zájmy mohou být například snaha o zlepšení nebo o zachování reputace, posílení vlastní geopolitické síly, prosazování svých ideologických cílů, snaha vyhnout se konfliktu nebo sankcím a mnohé další. Jednotlivé varianty tohoto modelu se liší dle zájmů a jejich zdrojů, podle kterých se státy (dle těchto teorií) řídí.⁹⁸

4.2.2 Realismus – dodržování mezinárodního práva jako „shoda okolností“

Podle této teorie, která měla dominantní postavení po 2. světové válce a bývá označovaná také jako „klasický realismus“, jsou státy motivovány dodržovat mezinárodní právo pouze na základě svých geopolitických zájmů. Mezinárodní právo tudíž existuje a je dodržováno pouze, pokud je to v zájmu velmocí nebo skupiny silných států.⁹⁹

Klasický realismus později nahradil „neorealismus“, který opustil kritérium síly jednotlivých aktérů a zaměřil se na koncept používaný v teorii her a v ekonomii, známý

⁹⁷ Ibid. str. 1944.

⁹⁸ Ibid. str. 1944.

⁹⁹ Ibid. str. 1944 a 1945.

jako teorie racionální volby. Podle neorealistickej teorie k dodržování mezinárodního práva dochází, když se náhodou shoduje se subjektivními zájmy aktérů.¹⁰⁰

Obě „realistické“ teorie považují za značně zjednodušující. Domnívám se, že nepokrývají problematiku dodržování mezinárodního práva v celé šíři, ale zaměřují se pouze na velice úzký výsek.

Teorie klasického realismu je zastaralá a koresponduje s viděním světa ovlivněného bipolárním uspořádáním po 2. světové válce. V současnosti slabé státy mnohdy i přes hrozbu sankcí nedodržují mezinárodní právo stejně jako státy silné.

4.2.3 Institucionalismus - dodržování mezinárodního práva jako „strategie“

I podle této teorie jednají státy pouze na základě svých vlastních zájmů. Do systémů států, které bojují o své zájmy, jsou zahrnuty mezinárodní režimy, které slouží k usnadňování uzavírání dohod a dodržují se kvůli aktivitám vedoucím k maximalizaci užítku jednotlivých států.

Mezinárodní režimy jsou podle Stephena Krasnera „*implicitní nebo explicitní principy, normy, pravidla a rozhodovací procesy, v jejichž rámci konvergují očekávání aktérů v dané oblasti mezinárodních vztahů. Principy jsou názory na fakta, příčiny a spravedlnost. Normy jsou standardy chování definované v pojmech práv a povinností. Pravidla jsou specifická ustanovení ve formě zákazů a příkazů k jednání. Rozhodovací proces je tvořen směrodatnými opatřeními pro tvorbu a implementaci kolektivního výběru.*“¹⁰¹ Harald Müller pak označuje mezinárodní režimy za vzory stanoveného chování.¹⁰²

Mezinárodní právo podle této teorie poskytuje prostředky k dosažení výsledků, kterých je možné dosáhnout pouze koordinovaným postupem. Své závazky pak státy dodržují do té doby, dokud hrozící postihy spojené s nedodržením těchto závazků

¹⁰⁰ Ibid. str. 1946.

¹⁰¹ WAISOVÁ, Šárka. *Teorie mezinárodních režimů. Mezinárodní vztahy*. 2002, 37(2), str. 50. ISSN 03231844.

¹⁰² Ibid.

převažují nad nevýhodami spojenými s plněním závazků. Dodržování mezinárodního práva je tak podle této teorie nejlepší dlouhodobou strategií k dosahování svých cílů.¹⁰³

4.2.4 Liberalismus - dodržování mezinárodního práva jako „vedlejší produkt domácí politiky“

Z modelů racionálních činitelů považují teorii liberalismu za nejzajímavější. Model liberalismu chápe domácí politiku jako stěžejní prvek rozhodování států v otázce dodržování mezinárodního práva.

Teorie liberalismu má svoje kořeny v Kantově eseji K věčnému míru. Kant v ní přichází s myšlenkou, že k dosažení věčného míru je nutné, aby každý stát měl republikánské zřízení, jelikož zahájení války v takovém státě se odvíjí od souhlasu jeho občanů.¹⁰⁴ Kantova myšlenka je později rozvedena do teze, že liberální státy sice válčí, ale nikoliv mezi sebou navzájem.¹⁰⁵

Z těchto idejí později vykrytalizoval model liberalismu, jehož jádrem je myšlenka, že liberální státy jsou více náchylné k dodržování mezinárodního práva než jiné státy, jelikož v nich lze sledovat vnitrostátní tlak na vládu, aby mezinárodní závazky dodržovala. Do jednání států tak promlouvají nejrůznější aktéři – političtí představitelé, společnost, instituce, zájmové skupiny apod. Jednání států je tak mnohem komplexnější, než jak předpokládají předchozí dvě teorie.

¹⁰³ HATHAWAY, Oona A. Do Human Rights Treaties Make a Difference?, op. cit. str. 1949.

¹⁰⁴ KANT, Immanuel. *Perpetual Peace: A Philosophical Essay*. London: Swan Sonnenschein, 1903, str. 120.

¹⁰⁵ Oona Hathaway uvádí jako hlavní díla zabývající se touto myšlenkou W. DOYLE Michael. Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, 12 PHIL. & PUB. AFF. 205 (1983) a MAOZ Zeev, ABDOLALI Nasrin, Regime Types and International Conflict, 1816-1976, 33 J. CONFLICT RESOL. 3 (1989).

Tento fenomén není sice výlučný pro liberální státy, ale je pravděpodobnější, že nastane v nich než ve státech autoritativních.¹⁰⁶

Předpoklad, že liberální státy budou spíše dodržovat mezinárodní právo, může souviset i s právní kulturou daného státu. Lze předpokládat, že stát, který respektuje práva svých občanů, má i navenek vůči ostatním tendenci své závazky spíše dodržovat. Čím horší je právní kultura, tím se samy státy méně cítí být vázány právem.¹⁰⁷

Zároveň čím tvrdší a méně liberální režim, tím je složitější jej postihnout sankcemi, jelikož vliv společnosti, na kterou by případné sankce dopadly, je výrazně nižší a lze jej vhodnou propagandou usměrnit. Proto byly v případě Ruska za jeho útok na Ukrajinu použity sankce, které cílily na vlivné osoby, jejichž případná nevole s uvalenými sankcemi měla potenciál něco změnit.¹⁰⁸

4.2.5 Racionalita států v modelech racionálního činitele

Racionalita, která je předpokladem pro tento model rozhodování států v otázkách dodržování mezinárodního práva, je dle mého názoru předpokladem značně sporným. Pokud za racionální označujeme nějaké jednání, které je rozumné a nejlepší možné, tak rozhodně nelze takové jednání vztahovat na jednání států. Státy, stejně jako lidé, kterými jsou řízeny, se rozhodují mnohdy značně iracionálně a chybně.

Zároveň je velice obtížné určit, které jednání je racionální a které nikoliv, jelikož nelze dohlédnout všech důsledků. Na individuálním posouzení také je, které rozhodnutí je racionální s ohledem na zájmy státu.

¹⁰⁶ HATHAWAY, Oona A. Do Human Rights Treaties Make a Difference?, op. cit. str. 1953.

¹⁰⁷ Srov. SIMMONS, Beth A. International Law and State Behavior: Commitment and Compliance in International Monetary Affairs. *The American Political Science Review*. [American Political Science Association, Cambridge University Press], 2000, 94(4), 819. DOI: 10.2307/2586210. Dostupné také z: <http://www.jstor.org/stable/2586210>

¹⁰⁸ Srov. EU sanctions against Russia over Ukraine crisis. Newsroom - European Commission [online]. [cit. 2017-08-06]. Dostupné z: https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en

Dobrym příkladem je odstoupení od Pařížské dohody o změnách klimatu ze strany Spojených států amerických. Dle administrativy prezidenta Baracka Obamy bylo její přijetí racionálním rozhodnutím, dle administrativy současného (rok 2017) prezidenta Donalda Trumpa již nikoliv.

Auman považuje „*homo rationalis*“ (člověka, který jedná smysluplně a logicky) za mytické stvoření, podobné jednorožcům či mořským pannám.¹⁰⁹ A nelze s ním nesouhlasit. Herbert Simon proto používá přesnější pojem „omezená racionalita“. Dle něj je snahou aktéra uspokojení svých nároků, tj. akceptovatelná varianta, nikoliv maximalizace zisku.¹¹⁰

Zároveň, i pokud by státy opravdu jednaly racionálně, tak sledování vlastních zájmů, které je motivací států dle teorií modelu racionálního činitele, nelze rozhodně vždy považovat za racionální. Sobecké sledování vlastních zájmů může totiž v některých případech v důsledku poškozovat zájmy všech.

4.3 Normativní teorie

4.3.1 Úvod

Pod normativní teorie Oona A. Hathaway řadí teorie, jejichž představitelé sdílejí přesvědčení, že státy nejednají pouze na základě svých zájmů, ať už ekonomických nebo geopolitických, ale podstatné je pochopení celé komplexnosti vlivů a idejí, jakými se státy řídí.

4.3.2 Model řízení

Tento teoretický směr, jehož zakladateli jsou Abram a Antonia Chayes, zpochybňuje obecné přesvědčení, že pro účinnost mezinárodních smluv je nutné, aby jejich součástí byl donucovací prostředek, který zajistí jejich dodržování. Považují to za

¹⁰⁹ LAKE, David A. a Robert POWELL. *Strategic choice and international relations*. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1999, str. 217. ISBN 9780691026978.

¹¹⁰ Ibid.

„jednoduchou, avšak nefunkční analogii k vnitrostátnímu právu“.¹¹¹ Donucovací prostředky v podobě ekonomických nebo vojenských akcí považují za příliš nákladné a neefektivní.¹¹²

Tato teorie staví na myšlence, že státy mají tendenci mezinárodní právo dodržovat z toho důvodu, že smlouvy vytvářejí právní normu, která s sebou přináší obecně přijímanou povinnost smlouvu dodržet. Jinými slovy, smlouvy jsou dodržovány, jelikož všichni se cítí být těmito smlouvami vázáni, tj. respektují zásadu *pacta sunt servanda*.

Název této teorie vychází z představy jejích tvůrců, že dodržování mezinárodního práva je lepší „řídít“ než vynucovat. Cílem tohoto řízení je přesvědčit státy, aby jednaly v souladu s mezinárodním právem. K zajištění dodržování smluv podle Chayesové a Chayese slouží „opakovaný proces jednání (či diskursu) mezi stranami smlouvy, v rámci mezinárodních organizací a v rámci širší veřejnosti.“¹¹³ Efektivnost tohoto procesu spočívá v hrozbě odcizení se komplexnímu systému mezinárodních smluv, který je pro mnoho států prostředkem pro zajištění bezpečí a prosperity.

4.3.3 Model spravedlnosti

Jak už název této teorie napovídá, klíčovým prvkem dodržování mezinárodního práva je jeho spravedlnost. Dle Thomase Francka si v modelu spravedlnosti nepokládáme otázku, zda státy dodržují mezinárodní právo, ale zda je mezinárodní právo spravedlivé. Aby bylo mezinárodní právo legitimní a spravedlivé, musí být z formálního i materiálního hlediska bezvadné.¹¹⁴

¹¹¹ CHAYES, A. a A. H. CHAYES. *The New Sovereignty*. Harvard University Press, 1998. ISBN 9780674617834, str. 2.

¹¹² Ibid. str. 2.

¹¹³ Ibid, str. 25.

¹¹⁴ FRANCK, T. M. *Fairness in International Law and Institutions*. Clarendon Press, 1995. ISBN 9780198267850. In: HATHAWAY, Oona A. *Do Human Rights Treaties Make a Difference?*, op. cit. str. 1959.

Jako u předchozí teorie, tak ani v této teorii nejsou zájmy státu důvodem pro dodržování mezinárodního práva. Tím hlavním důvodem je všeobecné uznávání mezinárodních norem z důvodu jejich souladu se široce sdílenými hodnotami a se vznikem v rámci legitimního právotvorného procesu.

Podle Francka existují čtyři základní faktory, které určují legitimitu norem, a tudíž jejich dodržování ze strany státu. Prvním faktorem je určitost normy, tudíž že veškeré její náležitosti jsou dostatečně určité. Druhým faktorem je symbolické stvrzení (ratifikace), čímž je vyjádřena důležitost té právní normy. Koherence normy s jí podobnými je pak třetím faktorem. Za čtvrté je nutné propojení normy s pravidly interpretace a aplikace mezinárodního práva.

4.3.4 Model mezinárodních právních procesů

Jednou z novějších teorií je model mezinárodních právních procesů (*The Transnational Legal Process Model*). S předchozími dvěma sdílí přesvědčení, že účinnější nežli vynucené dodržování mezinárodního práva je jeho dobrovolné dodržování.¹¹⁵

Dle této teorie dochází k dodržování mezinárodního práva z důvodu přijímání mezinárodních norem za vlastní ve smyslu právním i neprávním. Tím, že spolu mezinárodní subjekty opakovaně interagují, vytváří postupy, které následně promítají do vnitrostátních systémů skrze činnost moci zákonodárné, výkonné a soudní, a tím se následně vytváří vzorce chování, které vedou k automatickému dodržování mezinárodního práva.¹¹⁶

Jak dodává Koh: „*Opravdové dodržování mezinárodního práva není výsledkem z vnějšku uvalených sankcí, jako spíš přijetím normy za vlastní.*“¹¹⁷ Dalo by se tedy říci,

¹¹⁵ HATHAWAY, Oona A. Do Human Rights Treaties Make a Difference?, op. cit. str. 1960.

¹¹⁶ Srov. Ibid. str. 1961.

¹¹⁷ How Is International Human Rights Law Enforced? *Indiana Law Journal*. 1999, 74(4), 1397-1417. Dostupné také z: <http://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol74/iss4/9>

že k dodržování mezinárodního práva dochází, protože se s ním vnitrostátní systém ztotožní.

4.4 Reputace a důvěryhodnost v mezinárodním právu

4.4.1 Poškození reputace

Jednou z významných teorií, kterou je ve výše popsaném obecném shrnutí možné zahrnout do modelů racionálního činitele, je tzv. reputační model.¹¹⁸ Dle této teorie je dodržování mezinárodního práva podpořeno snahou státu o zachování vlastní reputace, tj. aby porušením mezinárodního práva nedošlo k jejímu poškození.

Reputace je v tomto kontextu pravděpodobnostním ukazatelem pro ostatní státy, zda daný stát bude dodržovat mezinárodní závazky či nikoliv.¹¹⁹ Jedná se o pověst státu, která vychází z předchozích zkušeností s dodržováním nebo porušováním mezinárodního práva ze strany daného státu.

V případě porušení mezinárodního práva dochází k tzv. poškození reputace (angl. *reputation loss*), což má být dle této teorie motivací pro stát, aby mezinárodní právo dodržel.

Reputace je dle svého významu názorem nebo přesvědčením druhých o daném subjektu. Toto přesvědčení může tudíž spočívat i v tom, že si ostatní státy myslí, že

¹¹⁸ Srov. GUZMAN, Andrew T. A Compliance-Based Theory of International Law. *Cal. L. Rev.* [online]. 2002, 90(6), 1823-1888 [cit. 2017-08-05]. Dostupné z: <http://scholarship.law.berkeley.edu/californialawreview/vol90/iss6/2/>, SIMMONS, Beth A. International Law and State Behavior: Commitment and Compliance in International Monetary Affairs. op. cit., KOH, Harold Hongju. How Is International Human Rights Law Enforced?. 4. *Indiana Law Journal*, 1999, 74. Dostupné také z: <http://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol74/iss4/9>, GOLDSMITH, Jack L. a Eric A. POSNER. *The limits of international law*, op. cit.

¹¹⁹ GOLDSMITH, Jack L. a Eric A. POSNER. *The limits of international law*, op. cit. str. 101.

daný stát nebo jeho vláda jsou neústupní, iracionální nebo nepředvídatelní a tyto státy mohou z takové reputace těžit pro své geopolitické zájmy.¹²⁰

Tento poznatek Posner a Goldsmith používají jako jeden z argumentů, proč tato teorie nemůže fungovat. Problém však není v samotné teorii, ale v pojmu, který se zažil a používá. Reputace jako pojem může totiž zahrnovat kromě kvantitativního rozměru (může být „špatná“ nebo „dobrá“) také výše zmíněný kvalitativní rozměr. Pro účely této teorie se proto mnohem více hodí pojem důvěryhodnost.

4.4.2 Důvěryhodnost

Důvěryhodnost v kontextu dodržování mezinárodního práva je vlastnost státu, která určuje, nakolik je stát považován za hodného důvěry, a tudíž zda a do jaké míry s ním budou ostatní státy ochotné uzavírat smlouvy. Jedná se o mnohem přesnější pojem než reputace, která může zahrnovat širokou paletu různých vlastností.¹²¹ Použitím pojmu důvěryhodnost tak lze mnohem přesněji popsat skutečné fungování modelu reputace, a to především ze dvou důvodů.

Zprvu se jedná pouze o kvantitativní měřítko, tj. jedná se již o konkrétní vlastnost, kdy stát může být více či méně důvěryhodný, ale stále se jedná o jeho důvěryhodnost.

Zadruhé uzavírání smluv spočívá ve vkládání důvěry v ostatní subjekty, se kterými smlouvy uzavíráme. Proces vedoucí k vytvoření závazku ze smlouvy v mezinárodním právu je natolik náročný, že se nevyplatí jej podstupovat se státem, v nějž nemá druhá strana dostatečnou důvěru.¹²² Důvěryhodnost státu je tudíž jedním z měřítek, podle kterého se státy rozhodují, zda smlouvu uzavřít či nikoliv.

¹²⁰ Ibid., srov. str. 102.

¹²¹ Může zahrnovat samotnou důvěryhodnost, jak uvádí Bilder ve své práci, kde používá slovní spojení „reputace důvěryhodného“ (reputation for trustworthiness). BILDER, Richard. *The Role of Trust in International Law*, op. cit.

¹²² Srov. SIMMONS, BETH A. a DANIEL J. HOPKINS. *The Constraining Power of International Treaties: Theory and Methods*, op. cit. str. 624.

Jak píše Hardin, hlavní problém efektivní spolupráce je zavázat sám sebe a přesvědčit ostatní o tom, že jsem vázán.¹²³ Důvěryhodnost je tím ukazatelem, který může druhé přesvědčit ke spolupráci a ke vstoupení do smluvního vztahu. Riziko ztráty důvěryhodnosti, která je nezbytná pro uzavírání smluv,¹²⁴ následně motivuje státy k dodržování mezinárodního práva.¹²⁵

4.4.3 Důvěryhodnost států a dodržování mezinárodního práva

Čl. 26 Vídeňské úmluvy o smluvním právu, který do mezinárodního práva zakotvuje princip *pacta sunt servanda*, stanoví, že každá platná smlouva zavazuje smluvní strany a musí být jimi plněna v dobré víře.

Překvapivé je, že přestože bývá mezinárodní právo málokdy vymáháno, bývá tato zásada většinou dodržována.¹²⁶ Hojně citovanými slovy Louise Henkina: „*Skoro všechny národy dodržují skoro všechny principy mezinárodního práva, ..., a to skoro vždy.*“¹²⁷ Lze tedy říci, že je možné předpokládat, že druhý stát dodrží smlouvu, ke které se zavázal.

Platí toto však vždy a především v případě velmocí? Jak píše Hobbes: „*Nic mi nezabrání změnit názor, pokud je to pouze moje vůle, co mi v tom brání.*“¹²⁸ Jak bylo ukázáno na příkladu Ruska a Ukrajiny, velmoc je ve svém konání prakticky neomezitelná a je jí možné pouze zpětně sankcionovat, aniž by to mělo reálný dopad na její původní jednání. Pokud je tedy stát takovýto suverén, může být ve svém konání

¹²³ HARDIN, Russell. Trustworthiness. *Ethics*. 1996, 106(1), op. cit. str. 29.

¹²⁴ „*Bez důvěryhodnosti každý ztrácí možnost něco slibovat.*“ HARDIN, Russell. *Trust and trustworthiness*, op. cit., str. 19.

¹²⁵ Srov. pro reputační model GUZMAN, Andrew T. A Compliance-Based Theory of International Law. *Cal. L. Rev.*, op. cit. str. 1849.

¹²⁶ Srov. KOH, Harold Hongju. How Is International Human Rights Law Enforced?, op. cit. str. 2603.

¹²⁷ *Ibid.* str. 2599.

¹²⁸ HOBBS, Thomas, *Leviathan*. Penguin, 1968. In: HARDIN, Russell. Trustworthiness. *Ethics*. 1996, 106(1), op. cit. str. 30.

„vrtošivý“.¹²⁹ Přesto je nezbytné, aby ostatní státy takový stát postihly sankcemi, a tím korigovaly jeho jednání alespoň do budoucna.

Je tudíž možné důvěřovat státům, že budou dodržovat své závazky? Tato otázka může být stěžejní při rozhodování se, zda má smysl vůbec vstupovat do smluvního vztahu či nikoliv.

„*Když člověk řekne, že něco slibuje, ve skutečnosti vyjadřuje rozhodnutí vykonat ten slib a zároveň použitím této formulace vystavuje sám sebe trestu, že mu již nikdy nebude důvěřováno, pokud svůj slib nesplní.*“¹³⁰ Těmito slovy David Hume popisuje velice přesně fungování důvěryhodnosti v mezinárodním právu.

Každý stát chce uzavírat smlouvy především s důvěryhodnými státy. Proto se státy snaží dodržovat mezinárodní právo, jelikož porušením svých závazků ztrácí svoji důvěryhodnost, stávají se nedůvěryhodnými, a to snižuje jejich kontraktační potenciál. Státy mají obavy vstupovat do smluvního vztahu s nedůvěryhodným partnerem, je-li riziko z takového jednání příliš vysoké.¹³¹

Mezinárodní právo se tak díky své převažující horizontální povaze více podobá vztahům mezi lidmi než právu vnitrostátnímu. V běžných mezilidských vztazích pokud někomu něco slíbím a nedodržím to, má důvěryhodnost bude poškozena. Pokud se informace o mé nespolehlivosti rozšíří, dalším slibům již nikdo nebude věřit. Samozřejmě též záleží na závažnosti slibu, zda jsem slíbil okrajovou záležitost nebo věc zásadní povahy.

Veřejné odsouzení nedodržení smlouvy je tudíž dalším důležitým faktorem pro dodržování smluv. Vytváří společenský tlak, resp. tlak ostatních států či dalších subjektů, který zásadním způsobem ovlivňuje motivaci k dodržení smlouvy. Jak píše Hardin,¹³² vnější vlivy nás nutí být důvěryhodnými.

Vnějších vlivů, které mohou nutit státy být důvěryhodnými svojí negativní reakcí na nedodržování závazků, je více než jen reakce ostatních států. Mohou to být

¹²⁹ Srov. Ibid. str. 30.

¹³⁰ HUME, D. *A Treatise of Human Nature*. Dover Publications, 2003. ISBN 9780486432502, str. 372.

¹³¹ Srov. BILDER, Richard. *The Role of Trust in International Law*, op. cit. str.7.

¹³² Srov. HARDIN, Russell. *Trustworthiness. Ethics*. 1996, 106(1), op. cit. str. 31.

také např. vlivy obchodních společností, finančních trhů nebo obecně lidí, ať už vlastních občanů nebo občanů dalších států.

4.4.4 Důvěryhodnost, reputace a trhy

Beth A. Simmons uvádí jako jeden z faktorů dodržování mezinárodního práva sílu trhů.¹³³ Poškození reputace či důvěryhodnosti se totiž nemusí vztahovat pouze na ostatní státy, ale i na nestátní subjekty. Tento prvek může dále posilovat zájem státu na udržení vlastní důvěryhodnosti a pověsti. V případě jejich poškození mohou např. firmy přestat investovat v dané zemi, může dojít k propadu měny nebo k poklesu návštěvnosti zahraničních turistů.

Vliv důvěry na ostatní vztahy zdůrazňuje též Hardin: „*Pokud naplním tvoji důvěru, může mi to pomoci v jiných vztazích, které jsou nebo budou pro mě důležité, a pokud zradím tvoji důvěru, pak to může ohrozit ostatní mé vztahy.*“¹³⁴

Jak trhy reagují na porušení mezinárodního práva a obecně na ztrátu důvěryhodnosti státu, ukazuje následující tabulka vývoje kurzu rublu, který od začátku ukrajinské krize až po současnost ztratil skoro polovinu své hodnoty:

¹³³ Srov. SIMMONS, Beth A. *International Law and State Behavior: Commitment and Compliance in International Monetary Affairs*, op cit.

¹³⁴ HARDIN, Russell. *Trust and trustworthiness*, op. cit., str. 24.

Tabulka 2: Počet jednotek měny za 1 rubl.

Měna	Před krizí	Před sestřelením letadla MH17	Po sankcích za sestřelení letadla MH17	Nyní
	1. 1. 2014	1. 7. 2014	1. 8. 2014	18. 7. 2017
USD	0.0304	0.0291	0.0279	0.0169
EUR	0.0221	0.0213	0.0208	0.0146
CZK	0.6054	0.5844	0.5754	0.3818

Zdroj: <http://www.xe.com>

Samotné dodržování mezinárodního práva je však pouze jedním z faktorů, který ovlivňuje důvěryhodnost (resp. reputaci) státu. Jak například ukazuje následující tabulka vývoje libry v čase před Brexitem a po něm, trhy mohou reagovat i na obecnou neochotu státu spolupracovat s ostatními státy:

Tabulka 3: Počet jednotek měny za 1 libru.

Měna	Před Brexitem	Po Brexitu	Nyní
	1.6. 2016	1. 7. 2016	18. 7. 2017
USD	1.439	1.327	1.303
EUR	1.289	1.192	1.130
CZK	34.841	32.324	29.487

Zdroj: <http://www.xe.com>

Samozřejmě trhy mohou reagovat pouze na nejistotu, kterou určité jednání (mezi které lze zařadit i nedodržování mezinárodních závazků) přináší. Posuzování vlivu

jednotlivých faktorů je v takovýchto případech samozřejmě nesmírně složité. Podobně složité je též posuzování vlivu jednotlivých faktorů na dodržování mezinárodního práva.

Domnívám se, že všechny výše uvedené teorie o dodržování mezinárodního práva ve svém souhrnu odrážejí komplexitu celé problematiky. Každý z jednotlivých prvků ve zmíněných teoriích má jistý vliv na rozhodování států, zda mezinárodní právo dodržet či nikoliv. I když není možné určit, který prvek má v dané situaci větší či menší význam, myslím, že je důležité jednotlivé prvky identifikovat a vést o jejich významu diskusi.

5. Důvěra a spolupráce mezi státy

V této kapitole analyzuji fenomén spolupráce mezi státy, který se prolíná celou prací a ke kterému důvěra a koncepty mezinárodního práva na ní vystavěné bezprostředně směřují. Podstatnými třemi otázkami, které se týkají spolupráce mezi státy, jsou:

- 1) Je možná spolupráce mezi státy bez vzájemné důvěry?
- 2) Vyplácí se státům spolupráce, a je tudíž výhodné vstupovat do mezinárodněprávních závazků?
- 3) Jak *soft law* spolu s důvěrou mohou vést k posílení spolupráce mezi státy?

5.1 Spolupráce a důvěra

Podle Diega Gambetti spolupráce většinou vyžaduje určitý stupeň důvěry, především pak té vzájemné.¹³⁵ Jak ale říká Hardin: „*Můžu s tebou spolupracovat, i když ti nevěřím.*“¹³⁶ Spolupráce je totiž vždy možná, avšak bez důvěry v druhou stranu jednající vždy podstupuje subjektivně výrazně vyšší riziko. Tudíž taková spolupráce bude s největší pravděpodobností méně spolehlivá a stálá než spolupráce postavená na důvěře.

Tomu, že je možné spolupracovat i bez důvěry, odpovídá komentář Ehuda Baraka na adresu Jásira Arafata: „*Nevím, co to znamená věřit někomu. On je palestinský lídr a nikoliv izraelský, a je tudíž předurčen k tomu, aby udělal cokoli pro dosažení palestinských cílů. Takže otázka nezní, zda mu věřit. Otázka je, zda je zde možná dohoda, která bude výhodná pro obě strany, a nikoliv dohoda, která bude pro obě*

¹³⁵ GAMBETTA, Diego. Can We Trust Trust? *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations* [online]. Department of Sociology, University of Oxford, 2000, str. 220 [cit. 2017-08-02]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/255682316_Can_We_Trust_Trust_Diego_Gambetta

¹³⁶ HARDIN, Russell. *Trust and trustworthiness*, op. cit., str. 10.

strany stejně nevýhodná.¹³⁷ To odpovídá i Gambettovu názoru, že pro spolupráci je nutné důvěřovat alespoň motivacím toho druhého.¹³⁸

5.2 Výhodnost spolupráce

Poslední věta z citace Ehuda Baraka zároveň vystihuje podstatu kooperace. Tou je možnost posílit společně své zájmy, aniž by byly posilovány na úkor druhého. Tím, že jedna strana zahrne zájmy druhé strany do svých zájmů, zároveň posiluje vzájemnou důvěru, a tak zlepšuje prostředí pro pokračování spolupráce.

To, že se spolupráce vyplatí, dokazuje v úvodu zmíněné věžňovo dilema. Vzhledem k tomu, že státy můžeme označit za relativně stálé entity, tak je na jejich spolupráci možné uplatnit právě tuto iterovanou verzi věžňova dilematu. Tento model však předpokládá, že druhá strana bude jednat racionálně a bude chtít spolupracovat.

Jak píše Binmore a Dasgupta, nelze očekávat, že i když spolupráce prospěje každému, tak všichni budou chtít spolupracovat.¹³⁹ Problémem nebývá ani tak neochota spolupracovat, jako spíše to, že lidé nevěří, že ostatní budou spolupracovat.¹⁴⁰

Spolupráce je však nakonec vždy nevyhnutelná,¹⁴¹ jak ostatně na hraničním případě demonstroval Adam Smith: „*Pokud existuje společnost zlodějů a vrahů, pak tito se musí přinejmenším (...) zdržet okrádání a zabíjení jeden druhého.*“¹⁴² Pro přežití jakékoliv společnosti je tudíž spolupráce nezbytná.

¹³⁷ Ibid., str. 11.

¹³⁸ GAMBETTA, Diego. Can We Trust Trust? *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*, op. cit. str. 217.

¹³⁹ DASGUPTA, Partha a Ken, BINMORE. Economic organizations as games. Oxford: Basil Blackwell, 1989. ISBN 9780631168881. In: Gambetta GAMBETTA, Diego. Can We Trust Trust? *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*, op. cit. str. 217.

¹⁴⁰ Srov. GAMBETTA, Diego. Can We Trust Trust? *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*, op. cit. str. 218.

¹⁴¹ Srov. Ibid. str. 213.

¹⁴² SMITH, A. The Theory of Moral Sentiments. A. Millar, 1761, str. 147.

Nezbytným prostředkem pro fungování spolupráce mezi státy je účinné a vymahatelné mezinárodní právo. To však naráží na problém, na který poukazují ve čtvrté kapitole této práce, a tím je dodržování mezinárodního práva a jeho vymahatelnost. Neexistence nestranného subjektu, který by zaručil jeho vymahatelnost, vede k tomu, že státy se trestají za jeho nedodržení navzájem, což však narušuje spolupráci a vede k prohlubování vzájemné nedůvěry.

5.3 Soft law a důvěra mezi státy

Současný mezinárodní systém, ve kterém není vždy možné účinně vymáhat závazky ostatních států, se může jevit jako neefektivní a nestabilní. Jedním z možných řešení problémů, které jsem v této práci popsal, by mohlo být vytvoření regionálních systémů a z dlouhodobé perspektivy též celoplanetárního systému, jak o něm hovoří Tomáš Sedláček v rozhovoru s Jeffrey Sachsem,¹⁴³ kde zmiňuje tezi o blížícím se přechodu z planetárního systému 0, který je lokální a založený na nenávisti k sousedům, ke globálnímu systému 1, kdy nebude již nutné bojovat o holé přežití s ostatními.

Domnívám se, že pro případné budoucí uspořádání celoplanetárního systému, bude nutné pracovat s principem subsidiarity zakotveným v čl. 2 odst. 7 Charty OSN a rozšířit jej o jeho evropskou obdobu zakotvenou v čl. 5 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii (SEU), tj. aby na vyšší úroveň byly přenášeny ty pravomoci, které nemohou být uspokojivě řešeny na úrovni nižší.

Jednou z oblastí, která si žádá řešení na vyšší úrovni, je otázka ochrany uprchlíků zmiňovaná ve druhé kapitole. Gretchen Borchelt již v roce 2002, dlouho před současnou uprchlickou krizí, navrhovala globální řešení otázky uprchlictví¹⁴⁴ a současný vývoj ve světě jí dává za pravdu.

¹⁴³ Rozhovor Tomáše Sedláčka s prof. Jeffrey Sachsem z pracovny bytu Jana Masaryka. In: YouTube [online]. [cit. 2017-08-09]. Dostupné z: https://youtu.be/7cYzjmC_qps?t

¹⁴⁴ BORCHELT Gretchen, The Safe Third Country Practice in the European Union: A Misguided Approach to Asylum Law and A Violation of International Human Rights Standards, 33 *Colum. Hum. Rts. L. Rev.* 473, str. 525 (2002).

Za pozitivní krok směrem ke globálnímu přístupu k řešení problémů považují iniciativu OSN Agenda pro udržitelný rozvoj 2030. Zajímavé na této iniciativě je (mimo jiné) uplatnění zmiňovaného principu subsidiarity a především forma tohoto dokumentu v podobě *soft law*.¹⁴⁵

Ve výše zmíněném rozhovoru s Tomášem Sedláčkem popisuje Jeffrey Sachs¹⁴⁶ jistou těžkopádnost mezinárodního práva v otázce řešení zásadních globálních otázek, která vedla k tomu, že OSN pro Agendu pro udržitelný rozvoj 2030 zvolilo tuto *soft law* formu v podobě cílů, které mohou vzít za své všichni lidé a jejichž záměrem je vytvoření společného hnutí k jejich dosažení.

Toto použití *soft law* přesně vystihuje jeho podstatu. Koresponduje též s výrokem Roberta Cialdiniho zmíněném ve třetí kapitole, že přijímáme vnitřní zodpovědnost za chování v případě, kdy považujeme dané jednání za vlastní volbu při absenci silných vnějších tlaků.¹⁴⁷

Použití *soft law* je tak patrně v určitých případech tím, co může pomoci hledat kompromisy a posílit důvěru a spolupráci mezi státy. Jeho využití v rámci konceptu opatření pro posílení důvěry, které jsou rozebrány ve třetí kapitole, může být určitým vzhledem do funkčnosti a účelnosti této měkčí formy práva. Její úskalí může ale spočívat v tom, že důvěru mezi státy může nejen posilovat, ale zároveň jí i vyžadovat mnohem více.

¹⁴⁵ Srov. PERSSON, Åsa, Nina WEITZ a Måns NILSSON. Follow-up and Review of the Sustainable Development Goals: Alignment vs. Internalization. *Review of European, Comparative & International Environmental Law* [online]. 2016, 25(1), 59-68 [cit. 2017-08-30]. DOI: 10.1111/reel.12150. ISSN 20500386. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/reel.12150>

¹⁴⁶ Rozhovor Tomáše Sedláčka s prof. Jeffrey Sachsem z pracovny bytu Jana Masaryka. In: YouTube [online]. [cit. 2017-08-09]. Dostupné z: https://youtu.be/7cYzjmC_qps?t

¹⁴⁷ CIALDINI, Robert B. *Zbraně vlivu: manipulativní techniky a jak se jim bránit*, op. cit. str. 112.

6. Závěr

Cílem této práce bylo analyzovat fenomén důvěry mezi státy v mezinárodním právu. V první kapitole jsou vymezeny pojmy důvěra a důvěryhodnost a s tím související teoretický základ fenoménu důvěry. Stěžejní oblasti mezinárodního práva, kde důvěra mezi státy hraje svoji roli, jsou popsány ve druhé, třetí a čtvrté kapitole. V páté kapitole je rozebrána spolupráce mezi státy v kontextu důvěry a mezinárodního práva.

Tato práce dle mého názoru potvrdila, že témata důvěry mezi státy, principu vzájemné důvěry a důvěryhodnosti států jsou pro mezinárodní právo natolik významné koncepty, že stojí za bližší zkoumání. Práce nastiňuje různé pohledy na důvěru v mezinárodním právu a mohla by sloužit jako vhodné východisko pro další výzkum.

V následující části shrnuji jednotlivé výstupy stěžejních kapitol mé práce.

6.1 Princip vzájemné důvěry v mezinárodním právu

Princip vzájemné důvěry, o kterém pojednává druhá kapitola, vychází původně z práva EU. Aplikováním tohoto principu dochází ke zjednodušení a zrychlování procesů vzájemné spolupráce spočívající v tom, že rozhodnutí vydaná na národní úrovni jsou mimo teritorium státu, jehož orgány rozhodnutí vydaly, vynuována orgány jiného státu.

Zrychlování procesů pomocí principu vzájemné důvěry je rozhodně dobrým konceptem, který by měl být využíván. Státy by měly věřit nejen sobě navzájem, ale i vzájemně svým systémům a fungování institucí ostatních států. Pokud se však tento princip v mezinárodním právu aplikuje, je důležité, aby byly vždy chráněny základní práva a svobody jednotlivců, které by nevhodnou aplikací mohly být porušeny.

Používání principu vzájemné důvěry by mělo být možné pouze v případě, kdy riziko z vložené důvěry dopadá přímo na subjekty daného vztahu důvěry, tj. na státy. Zrychlení a zjednodušení by nemělo státům umožňovat přehlížet porušování základních práv a svobod. Princip vzájemné důvěry tak může fungovat dobře především tam, kde díky němu bude naopak docházet k posilování práv jednotlivců.

6.2 Opatření pro posílení důvěry

Bývalý americký ministr války Henry Stimson kdysi prohlásil: „*Hlavní lekce, kterou jsem se v životě naučil, je, že jediný způsob, jak udělat člověka důvěryhodným, je věřit mu, a nejjistější způsob, jak z něj udělat nedůvěryhodného, je nedůvěřovat mu a projevit vůči němu svoji nedůvěru.*“¹⁴⁸

Tímto prohlášením Stimson v podstatě vystihuje zjištění, která jsem učinil ve třetí kapitole, kde jsem se zaměřil na posílení důvěry mezi státy skrze opatření pro posílení důvěry. Jak píše hned několik autorů,¹⁴⁹ důvěra i nedůvěra bývají často sebenaplňující.

K posílení důvěry tak dochází autentickou snahou jedné ze stran o posílení důvěry. Opatření pro posílení důvěry těmto snahám poskytují právní rámec, na jehož základě dochází ke zlepšení vzájemných vztahů s jinými státy skrze důvěru. Kromě této funkce představují i prostředek pro snižování rizik při uzavírání míru či ve vojenské oblasti a mohou obecně též přispívat k rozvoji spolupráce mezi státy.

6.3 Ztráta důvěryhodnosti v mezinárodním právu

Otázka ztráty důvěryhodnosti jako následku porušení mezinárodního práva je novou a proto také stěžejní myšlenkou této práce. Jak naznačuji ve čtvrté kapitole, je možné pozorovat určitou podobnost této teze o důvěryhodnosti s modelem reputace.

Ztrátu důvěryhodnosti státu při nedodržení mezinárodního práva je možné považovat za důsledek porušení právní normy, který má povahu mimoprávního následku spočívajícího v narušení vzájemné důvěry a dobrých vztahů s ostatními státy.

¹⁴⁸ SCHMITZ, D. F. *Henry L. Stimson: The First Wise Man*. Rowman & Littlefield Publishers, 2000. ISBN 9781461637288, str. 195.

¹⁴⁹ Srov. BILDER, Richard. *The Role of Trust in International Law*, op. cit. str. 37., KELMAN, Herbert C. a . *Building Trust Among Enemies: The Central Challenge to Peacemaking Efforts* op. cit. str. 350, BACHARACH, Michael, Gerardo GUERRA a Daniel John ZIZZO. *The self-fulfilling property of trust: An experimental study. Theory and Decision*. Springer, 2007, 63(4), 349-388. ISSN 00405833.

Stát přestává být důvěryhodný a snižuje se tak jeho kontraktační potenciál, jelikož je považován za nespolehlivého partnera.

Důvěryhodnost se od reputace odlišuje především tím, že jí lze považovat za kvantitativní měřítko. Stát může být považován za více či méně důvěryhodný, ale jedná se stále o jeho důvěryhodnost. Reputace na druhou stranu může zahrnovat mnoho rozličných vlastností např. neústupnost, iracionalitu nebo nepředvídatelnost.

I přes existující podobnost shledávám mezi těmito dvěma koncepty několik zásadních rozdílů, jejichž vyjasnění může pomoci upřesnit tuto teorii dodržování mezinárodního práva. Domnívám se, že to může být zajímavé téma k podrobnějšímu výzkumu.

6.4 Důvěra a spolupráce mezi státy

V páté kapitole je rozebrán fenomén spolupráce mezi státy v souvislosti s důvěrou a mezinárodním právem. Hlavní otázky zde rozebírané se týkají potřeby důvěry pro spolupráci, výhodnosti spolupráce států a také souvislostí mezi důvěrou a soft law.

Je zde rozebrána myšlenka přeměny současného mezinárodního systému na systém celoplanetární. Ten by mohl pomoci vyřešit mnohé nastíněné problémy. Je úkolem současných a budoucích generací vytvořit tento celoplanetární systém, v rámci kterého se státy (či jiné budoucí entity) budou řídit jasnými pravidly, která budou všeobecně uznávaná a vymahatelná. Věřím, že jedním ze základních prvků tohoto systému bude i vzájemná důvěra.

Použité prameny a literatura

a) Literatura

ACKERMANN, Alice. The Idea and Practice of Conflict Prevention. *Journal of Peace Research*. Sage Publications, 2003, 40(3). ISSN 00223433. Dostupné také z: <http://www.jstor.org/stable/3648335>

BILDER, Richard. The Role of Trust in International Law. *SSRN Electronic Journal* [online]. [cit. 2017-06-12]. DOI: 10.2139/ssrn.912741. ISSN 15565068. Dostupné z: <http://www.ssrn.com/abstract=912741>

BORCHELT Gretchen, The Safe Third Country Practice in the European Union: A Misguided Approach to Asylum Law and A Violation of International Human Rights Standards, 33 *Colum. Hum. Rts. L. Rev.* 473, str. 525 (2002). Dostupné také z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?authtype=shib&custid=s1240919&profile=eds>

BROUWER, Evelien. Mutual Trust and the Dublin Regulation: Protection of Fundamental Rights in the EU and the Burden of Proof. *Utrecht Law Review*. 2013, 9(1). DOI: 10.18352/ulr.218. ISSN 1871-515x. Dostupné také z: <https://www.utrechtlawreview.org/article/10.18352/ulr.218/>

BACHARACH, Michael, Gerardo GUERRA a Daniel John ZIZZO. The self-fulfilling property of trust: An experimental study. *Theory and Decision*. Springer, 2007, 63(4), 349-388. ISSN 00405833.

CIALDINI, Robert B. *Zbraně vlivu: manipulativní techniky a jak se jim bránit*. V Brně: Jan Melvil, 2012, Žádná velká věda. ISBN 9788087270325.

DASGUPTA, Partha a Ken BINMORE. *Economic organizations as games*. Oxford: Basil Blackwell, 1989. ISBN 9780631168881.

FRANCK, T. M. *Fairness in International Law and Institutions*. Clarendon Press, 1995. ISBN 9780198267850.

FUDENBERG, Drew a David K LEVINE. *The theory of learning in games*. MIT press, 1998, **2**. ISBN 0262061945.

GAMBETTA, Diego. Can We Trust Trust? *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations* [online]. Department of Sociology, University of Oxford, 2000, s. 213-237 [cit. 2017-08-02].

GOLDSMITH, Jack L. a Eric A. POSNER. *The limits of international law*. New York: Oxford University Press, 2005, 262 s. ISBN 0195314174.

GOODWIN-GILL, Guy S. a Jane MCADAM. *The refugee in international law*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 9780199281305.

GUZMAN, Andrew T. A Compliance-Based Theory of International Law. *Cal. L. Rev.* [online]. 2002, **90**(6), s. 1823-1888 [cit. 2017-08-05]. Dostupné z: <http://scholarship.law.berkeley.edu/californialawreview/vol90/iss6/2/>

HARDIN, Russell. *Trust and trustworthiness*. New York: Russell Sage Foundation, 2002, Russell Sage Foundation series on trust. ISBN 0871543419.

HARDIN, Russell. Trustworthiness. *Ethics*. 1996, **106**(1), s. 26-42.

HATHAWAY, Oona A. Do Human Rights Treaties Make a Difference? *Faculty Scholarship Series* [online]. 2002 (Paper 839) [cit. 2017-06-28]. Dostupné z: http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/839

LAMBERT, H el ene. □ 'Safe Third Country' in the European Union: An Evolving Concept in International Law and Implications for the UK. *Journal of Immigration, Asylum and Nationality Law*. U. of Westminster School of Law Research Paper No. 13-05, 2012, 26(4), s. 318-336. Dostupn e z: <https://ssrn.com/abstract=2229266>

HIGGINS, R. *Problems and Process: International Law and How We Use It*. Clarendon Press, 1995. ISBN 9780198764106.

HUME, D. *A Treatise of Human Nature*. Dover Publications, 2003. ISBN 9780486432502.

CHAYES, A. a A. H. CHAYES. *The New Sovereignty*. Harvard University Press, 1998. ISBN 9780674617834.

J. A. MASON, Simon a Matthias SIEGFRIED. *Confidence Building Measures (CBMs) in Peace Processes: A handbook for AU practitioners*. Volume 1. African Union (AU) & Centre for Humanitarian Dialogue (HD Centre): Peace and Security Department African Union Commission, 2013.

JERVIS, Robert. *Perception and misperception in international politics*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, c1976, xi, 445 s. ISBN 0691056560. Dostupn e tak e z: <http://www.loc.gov/catdir/enhancements/fy1311/76003259-d.html>

KANT, Immanuel. *Perpetual Peace: A Philosophical Essay*. London: Swan Sonnenschein, 1903.

KELMAN, Herbert C. Building Trust Among Enemies: The Central Challenge to Peacemaking Efforts. In: KRIEG, Walter a Fredmund MALIK. *Richtiges und gutes Management: vom System zur Praxis*. Bern: Haupt Verlag, 2005, s. 349-367.

KOH, Harold Hongju. How Is International Human Rights Law Enforced?. 4. *Indiana Law Journal*, 1999, 74. Dostupné také z: <http://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol174/iss4/9>

KOŠTOVAL, DANIEL. Sankce Rady bezpečnosti OSN a donucení v mezinárodním právu. *Mezinárodní vztahy*. 1995, Vol 30(1), str. 88-94.

LAKE, David A. a Robert POWELL. *Strategic choice and international relations*. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1999. ISBN 9780691026978.

LENAERTS, Koen. *The Principle Of Mutual Recognition In The Area Of Freedom, Security And Justice*. All Souls College, University of Oxford: The Fourth Annual Sir Jeremy Lever Lecture, 30. ledna 2015.

MÄLKSOO, Lauri. Russia and European human-rights law: the rise of the civilizational argument. Leiden, Netherlands: Brill Nijhoff, 2014. *Law in Eastern Europe*, Volume 64. ISBN 9789004203310.

MERCER, J. *Reputation and International Politics*. Cornell University Press, 2010. ISBN 9780801474897.

MITSOLEGAS, V. The Limits of Mutual Trust in Europe's Area of Freedom, Security and Justice: From Automatic Inter-State Cooperation to the Slow Emergence

of the Individual. *Yearbook of European Law*. 2012, **31**(1), s. 319-372. ISSN 0263-3264. Dostupné také z: <https://academic.oup.com/yel/article-lookup/doi/10.1093/yel/yes023>

MORGESE, G. Regolamento Dublino II e applicazione del principio di mutua fiducia tra Stati membri: la pronunzia della Corte di giustizia nel caso N.S. e altri. In: *Studi sull'integrazione europea*. s. 147-162.

ONDŘEJ, Jan. Právo ozbrojených konfliktů na přelomu tisíciletí. *Mezinárodní vztahy*. 1999, **34**(4), 5-10. ISSN 03231844. Dostupné také z: <https://mv.iir.cz/article/view/1228>

PERSSON, Åsa, Nina WEITZ a Måns NILSSON. Follow-up and Review of the Sustainable Development Goals: Alignment vs. Internalization. *Review of European, Comparative & International Environmental Law* [online]. 2016, **25**(1), 59-68 [cit. 2017-08-30]. DOI: 10.1111/reel.12150. ISSN 20500386. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/reel.12150>

SCHMITZ, D. F. *Henry L. Stimson: The First Wise Man*. Rowman & Littlefield Publishers, 2000. ISBN 9781461637288.

SIMMONS, Beth A. International Law and State Behavior: Commitment and Compliance in International Monetary Affairs. *The American Political Science Review*. American Political Science Association, Cambridge University Press, 2000, **94**(4), 819. DOI: 10.2307/2586210. Dostupné také z: <http://www.jstor.org/stable/2586210>

SIMMONS, BETH A. a DANIEL J. HOPKINS. The Constraining Power of International Treaties: Theory and Methods. *American Political Science Review* [online]. 2005, **99**(04), 623-631 [cit. 2017-06-28]. DOI: 10.1017/S0003055405051920. ISSN 00030554. Dostupné z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0003055405051920

SMITH, A. *The Theory of Moral Sentiments*. A. Millar, 1761.

WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2005, Politologie (Portál). ISBN 8071783900.

WAISOVÁ, Šárka. Teorie mezinárodních režimů. *Mezinárodní vztahy*. 2002, 37(2), 49-66. ISSN 03231844.

WALLENSTEEN, Peter a Frida MOLLER. *Conflict prevention: methodology for knowing the unknown*. Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University, 2003. ISBN 9150617303.

b) Prameny

Crisis in Sudan [online]. *U.S. Committee for Refugees*, 2001 [cit. 2017-06-05]. Dostupné z: <http://web.archive.org/web/20041210024759/http://www.refugees.org/news/crisis/sudan.htm>

Dublinský systém - *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2017-07-11]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/dublinsky-system.aspx>

E-mailová korespondence s Maria Brandstetter z OSCE Conflict Prevention Centre ze dne 19. 6. 2017.

E-mailová korespondence s Tatiana Smurova z OSCE Conflict Prevention Centre ze dne 26. 2. 2016.

EU sanctions against Russia over Ukraine crisis. *Newsroom - European Commission* [online]. [cit. 2017-08-06]. Dostupné z: https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en

EU Statement on Conventional Arms Control and Confidence- and Security-Building Measures. FSC.DEL/82/15. Vídeň: OSCE Forum for Security Co-operation Nr 787, 2015.

EU Statement on the Unusual Military Activities of the Russian Federation and the Situation in Ukraine. FSC-PC.DEL/8/14/Rev.1. Vídeň: 54th Joint FSC PC Meeting, 2014.

From Lisbon To Hamburg: Declaration On The Twentieth Anniversary Of The Osce Framework For Arms Control. MC.DOC/4/16. Hamburg: OSCE, 2016

FSC Chairperson's Progress Report to the Twenty-Second Meeting of the Ministerial Council: Efforts In the Field of Arms Control Agreements and Confidence- and Security-Building Measures. MC.GAL/2/15. Bělehrad: OBSE Ministerská rada, 2015.

ISCHINGER, Wolfgang, Steven PIFER a Andrei ZAGORSKI. Confidence Building Measures Are Now Needed More Than Ever. In: *European Leadership Network* [online]. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: http://www.europeanleadershipnetwork.org/confidence-building-measures-are-now-needed-more-than-ever_1578.html

Kdy přijde přechod politiky z typu 0 na typ 1? *Hospodářské noviny (IHNEĐ.cz)* [online]. *Economia*, 2017 [cit. 2017-08-09]. Dostupné z: <http://ihned.cz/c1-65759240-kdy-prijde-prechod-politiky-z-typu-0-na-typ-1>

KÜHN, Ulrich. Three Crises Threatening the European Security Architecture. In: *European Leadership Network* [online]. 2015 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: http://www.europeanleadershipnetwork.org/three-crises-threatening-the-european-security-architecture_2466.html

Little green men (Ukrainian crisis). Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2016 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Little_green_men_\(Ukrainian_crisis\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Little_green_men_(Ukrainian_crisis))

List of wars and anthropogenic disasters by death toll. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2017 [cit. 2017-06-05]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_wars_and_anthropogenic_disasters_by_death_toll

MH17 plane crash: EU to widen Russia sanctions. *BBC News* [online]. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-28415248>

M. S. S. versus Belgie a Řecko. Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. ledna 2011, stížnost č. 30696/09.

Nářízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013: Nářízení Dublin III.

Názor generální advokátky Juliane Kokott ze dne 13. června 2014: Řízení o posudku 2/13.

O'NEILL, Onora. What we don't understand about trust. In: *TED Talk* | TED.com [online]. [cit. 2017-06-29].

OSCE Guide on Non-military Confidence-Building Measures (CBMs). Vídeň: OSCE, 2012.

Oxford Dictionaries [online]. [cit. 2017-06-13].

Permanent Council of the OAS / Committee on Hemispheric Security [online]. [cit. 2016-04-22]. Dostupné z: <http://www.oas.org/csh/english/csbmintro.asp>

Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014: 68/262. Territorial integrity of Ukraine. General Assembly.

Rozhovor Tomáše Sedláčka s prof. Jeffrey Sachsem z pracovny bytu Jana Masaryka. In: YouTube [online]. [cit. 2017-08-09]. Dostupné z: https://youtu.be/7cYzjmC_qps?t=2m

Russia says halts activity in European security treaty group. *Reuters* [online]. 2015 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-russia-crisis-europe-security-idUSKBN0M61RH20150310>

Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI): the independent resource on global security [online]. [cit. 2016-04-22]. Dostupné z: <http://www.sipri.org/yearbook/2013/09>

The European Union as an area of freedom, security and justice. The European Union as an area of freedom, security and justice / edited by Maria Fletcher, Ester Herlin-Karnell and Claudio Matera. 2017. ISBN 9781138828575.

UNHCR. *Background Note on the Safe Country Concept and Refugee Status* Background Note on the Safe Country Concept and Refugee Status EC/SCP/68.

1991. Dostupné také z: <http://www.unhcr.org/excom/scip/3ae68ccec/background-note-safe-country-concept-refugee-status.html>

UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY. *Summary Record of the 585th Meeting held at the Palais des Nations, Geneva: A/AC.96/SR.585*. 7. října 2004. Dostupný z: <http://www.unhcr.org/4189fec44.pdf>.

US envoy proposes Sudan confidence-building measures - *Sudan* | *ReliefWeb* [online]. [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <http://reliefweb.int/report/sudan/us-envoy-proposes-sudan-confidence-building-measures>

Zemřel architekt hybridní války a strůjce ruského útoku na Krym. *Respekt* [online]. *Economia*, 2016 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: <http://www.respekt.cz/politika/zemrel-strujce-ruskeho-utoku-na-krym-a-architekt-hybridni-valky>

Seznam zkratek

ASFJ	Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva
CBMs	Confidence building measures
CSBMs	Confidence and security building measures
CEAS	Společný evropský azylový systém
CFE	Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě
CZK	Koruna česká
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EUR	Euro
FSC	Fórum pro bezpečnostní spolupráci
KBSE	Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
KLDR	Korejská lidově demokratická republika
NATO	Severoatlantická aliance
OAS	Organizace amerických států
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
UNASUR	Unie jihoamerických národů
UNHCR	Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky
USA	Spojené státy americké
USD	Americký dolar

Résumé: Důvěra mezi státy a princip vzájemné důvěry v mezinárodním právu

Tato diplomová práce se zabývá rolí fenoménu důvěry v mezinárodním právu. Hlavním cílem této práce je zjistit jaký vliv má důvěra mezi státy na mezinárodní právo, v jakých institucích a situacích mezinárodního práva se důvěra používá a též objasnit působení principu vzájemné důvěry v mezinárodním právu.

Diplomová práce se dotýká tří oblastí výzkumu, které určují i obsahové rozdělení práce. První výzkumnou oblastí je použití principu vzájemné důvěry, kde autor vychází z jeho aplikace v evropském právu. Zabývá se otázkou vhodnosti jeho použití v kontextu toho, kdo nese riziko z vložené důvěry a dochází k závěru, že subjekt, který vkládá důvěru v jiný subjekt, by měl nést i veškerá rizika s tím spojená.

V druhé oblasti, která je zaměřena na opatření pro posílení důvěry, je tento prvek mezinárodního práva teoreticky rozebrán a dále je zkoumán v souvislosti s aktuálním děním v ukrajinsko-ruském konfliktu probíhajícím od roku 2014. Cílem této kapitoly bylo zjistit, jak vzniká důvěra mezi státy, zda jsou opatření pro posílení důvěry účinná a co přináší do mezinárodního práva. Autor přichází se zjištěním, že k posílení důvěry mezi státy dochází autentickou snahou jednoho ze států o její posílení, kdy opatření pro posílení důvěry těmito snahám poskytují určitý právní rámec. Kromě této funkce představují i prostředek pro snižování rizik při uzavírání míru a ve vojenské oblasti a mohou obecně též přispívat k rozvoji spolupráce mezi státy.

Třetí výzkumnou oblastí této práce je dodržování mezinárodního práva v souvislosti s důvěrou a důvěryhodností. V kapitole věnované této oblasti jsou rozebrány jednotlivé teoretické směry, které se zabývají otázkou dodržování mezinárodního práva, které autor doplňuje o vlastní teorii související s důvěryhodností států. Dle této teorie jedním z důvodů, proč státy dodržují mezinárodní právo, je jejich snaha o zachování vlastní důvěryhodnosti, která je nezbytná pro uzavírání smluv a další interakci s ostatními subjekty mezinárodních vztahů.

V závěru připojuje svůj názor na fenomén spolupráce mezi státy, který bezprostředně souvisí s důvěrou mezi nimi.

Abstract: Trust between states and the principle of mutual trust in international law

This thesis focuses on the role of trust in international law. The main objective is to assess the position and use of trust between states and in relevant areas and institutes of international law. Another key objective is to clarify the function of the principle of mutual trust.

The thesis core is divided into three research areas. The first one aims to describe the use of principle of mutual trust and its application in international and European law. It addresses the question of who should carry the risk of trust. It concludes that the state which puts trust in another state should bear all the risks associated with it.

The second area discusses confidence-building measures which are theoretically analyzed and further explored in the context of the current events of the ongoing Russian-Ukrainian conflict that started in the year 2014. The purpose of this section is to ascertain how trust is created between states, whether confidence-building measures are effective and what they bring into international law. The aim of this chapter is to ascertain how trust is created between states, whether confidence-building measures are effective and what they bring into international law. The author believes that trust between states is built by genuine efforts of one of the states to increase their mutual trust. Confidence-building measures provide certain legal framework for these efforts. In addition to this, they can reduce risks during peace-building or in the military area, and may also contribute to the development of inter-state cooperation.

The third research area analyses the connection of trust and trustworthiness with compliance of international law. Here, theories which deal with compliance in international law are depicted. According to one of these theories, one of the reasons why states respect international law is their attempt to maintain their own reputation, which is necessary for contracting and other interactions with other actors in of international relations. The author adds his own perspectives regarding the trustworthiness of states.

The author finally adds his own perspectives on cooperation between states which is directly connected with their mutual trust.

Klíčová slova:

důvěra, důvěryhodnost, princip vzájemné důvěry, opatření pro posílení důvěry

Keywords:

trust, trustworthiness, principle of mutual trust, confidence building measures